

ISSN 0042-7004

ВІСНИК

VISNYK the **HERALD**

PIK XLVIII, Ч. 2
YEAR XLVIII, No. 2

ЛІТО
SUMMER

1995

diasporiana.org.ua

THE HERALD

UKRAINIAN QUARTERLY OF
LITERATURE, ART, SCHOLAR-
SHIP AND SOCIAL LIFE
PUBLISHED by the Organization for the
Defense of Four Freedoms for Ukraine

BOARD OF EDITORS: I. Burtyk, I. Dlaboha, E. Hanowsky, W. Lewenetz,
W. Mazur, W. Mykula, O. Krushelnytska, P. Sadovsky (Editor in Chief)

YEAR XLVIII, NO. 2

SUMMER

1995

Адреса редакції і адміністрації: Visnyk — The Herald,
P.O. Box 304, Cooper Station, New York, N.Y. 10276

"VISNYK" — "THE HERALD"
(ISSN 0042-7004) is published quar-
terly for \$10.00 per year by the
Organizations for the Defense of
Four Freedoms for Ukraine, Inc., 136
Second Avenue, New York, N.Y.
POSTMASTER: Send address
changes to **THE VISNYK — THE
HERALD**, P.O. Box 304, Cooper
Station, N.Y., N.Y. 10276.

Статті підписані справжнім прізви-
щем або відомим псевдонімом
чи ініціалами не завжди вислов-
люють погляди редакції. За під-
писані статті відповідають їх ав-
тори.

*Передруки й переклади за згодою
редакції і поданням джерела.*

ЗМІСТ

Народний календар (квітень, травень, червень).	67
Редакційна	
Колись були...	71
Сцілла і Харібда?	
<i>Григорій Мусієнко.</i> Україна: між Америкою і Росією.	74
Лінія духового фронту	
<i>Катерина Шудря.</i> Двомовність чи дволикість?	82
Феномен нашої історії	
<i>Леонід Тимошенко.</i> Доба Берестейської Унії.	87
Московська дійсність	
<i>Петро Харченко.</i> Федерація чи імперія?	97
Непересічні українці	
<i>Анатоль Бедрій.</i> Юрій Липа — ідеолог і політичний теоретик	101
Українець перед Богом	
<i>Роман Дідула.</i> Паростки з-під ніг.	111
Документальна повість	
<i>Володимир Романюк.</i> Вершник на білому коні (Закінчення).	117
Наша рецензія	
<i>Роман Кухар.</i> Про безіменну армію.	127

«СИНТЕЗОМ УСІХ ІДЕАЛЬНИХ ЗМАГАНЬ,
БУДОВОЮ, ДО ЯКОЇ ПОВИННІ ЙТИ ВСІ ЦЕГЛИНИ,
БУДЕ ІДЕАЛ ПОВНОГО, НІЧИМ НЕ ЗВ'ЯЗАНОГО І
НЕОБМЕЖЕНОГО (КРІМ ДОБРОВІЛЬНИХ
КОНЦЕСІЙ, ЯКИХ ВИМАГАЮТЬ ДРУЖНІ
СТОСУНКИ З СУСІДАМИ) ЖИТТЯ І РОЗВОЮ
НАЦІЇ. ВСЕ, ЩО ЙДЕ ПОЗА РАМИ НАЦІЇ, СЕ АБО
ФАРИСЕЙСТВО ЛЮДЕЙ, ЩО
ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНИМИ ІДЕАЛАМИ РАДІ БИ
ПОКРИТИ СВОЇ ЗМАГАННЯ ДО ПАНУВАННЯ
ОДНОЇ НАЦІЇ НАД ДРУГОЮ, АБО ХВОРОБЛИВИЙ
САНТИМЕНТАЛІЗМ ФАНТАСТІВ, ЩО РАДІ БИ
ШИРОКИМИ «ВСЕЛЮДСЬКИМИ» ФРАЗАМИ
ПРИКРИТИ *СВОЄ ДУХОВЕ ВІДЧУЖЕННЯ ВІД
РІДНОЇ НАЦІЇ*. МОЖЕ БУТИ, ЩО КОЛИСЬ ПРИЙДЕ
ПОРА КОНСОЛІДУВАННЯ ЯКИХОСЬ ВОЛЬНИХ
МІЖНАРОДНІХ СОЮЗІВ ДЛЯ ОСЯГНЕННЯ ВИЩИХ
МІЖНАРОДНІХ ЦІЛЕЙ. АЛЕ ЦЕ МОЖЕ СТАТИСЯ
АЖ ТОДІ, КОЛИ ВСІ НАЦІОНАЛЬНІ КРИВДИ ТА
НЕВОЛЕННЯ ВІДІЙДУТЬ У СФЕРУ СПОМИНІВ.

ІВАН ФРАНКО

НАРОДНИЙ КАЛЕНДАР

Квітень

- 01. 04. 1941 — Другий Великий Збір ОУН.
- 02. 04. 1777 — Помер Максим Березовський — видатний український композитор.
- 03. 04. 1918 — Народився видатний український письменник Олесь Гончар.
- 03. 04. 1990 — Над Львівською ратушею піднято синьо-жовтий прапор.
- 04. 04. 1113 — Князь Володимир Мономах розгромив половців над рікою Сольницею.
- 05. 04. 1710 — У Бендерах козаки обрали гетьманом Пилипа Орлика.
- 07. 04. 1876 — Народився Іларіон Свенціцький, український філолог і мистецтвознавець.
- 10. 04. 1898 — Народився Степан Скрипник, Блаженніший Патріарх УАПЦ — Мстислав.
- 12. 04. 1653 — Союз гетьмана Богдана Хмельницького з Туреччиною.
- 12. 04. 1710 — Перемога Наливайка і Лободи над поляками.
- 14. 04. 1768 — Найбільше в Україні повстання проти польського панування під проводом Максима Залізняка та Івана Гонта.
- 16. 04. 1632 — Утворилася Києво-Могилянська Академія (точна дата не встановлена).
- 19. 04. 1775 — Російська цариця Катерина узаконила кріпацтво в Україні.
- 19- 21. 04. 1918 — Відбувся Всеукраїнський національний конгрес у Києві.
- 22. 04. 1920 — Варшавський договір уряду УНР.
- 23. 04. 1185 — Похід Ігоря на половців.
- 26. 04. 1890 — Народився Микола Зеров — український письменник і літературознавець.
- 26. 04. 1986 — Початок Чорнобильської трагедії. Аварія на ЧАЕС.
- 27. 04. 1979 — Загинув композитор Володимир Івасюк.
- 28. 04. 1915 — Бої Українських Січових Стрільців на Маківці.
- 28. 04. 1922 — Заснування Української господарської академії в Подебрадах (Чехія).
- 29. 04. 1648 — Богдана Хмельницького обрано гетьманом України.
- 29. 04. 1918 — Чорноморська військова фльота підняла українські прапори.
- 29. 04. 1918 — Українська Центральна Рада ухвалила

Конституцію УНР і обрала Михайла Грушевського Президентом УНР. Гетьманський переворот. Павла Скоропадського обрано гетьманом Української держави.

Травень

- 02. 05. 1848 — Створено в Галичині Головну Руську Раду.
- 03. 05. 1924 — Большевики замордували Миколу Міхновського.
- 04. 05. 1838 — Викуплено з кріпацтва Тараса Шевченка.
- 04. 05. 1890 — Утворення в Галичині Української радикальної партії.
- 05. 05. 1900 — Кирило Трильовський заснував товариство «Січ» у с. Завалі на Снятинщині.
- 05. 05. 1915 — У Відні постала Загальна Українська Рада з представників галицьких і буковинських партій та Союзу визволення України.
- 06. 05. 1947 — Договір ССРСР, Польщі та Чехословаччини про спільну боротьбу з УПА.
- 07. 05. 1840 — Народився драматург Марко Кропивницький.
- 08. 05. 1919 — Прилучення Закарпаття до Чехо-Словаччини.
- 10. 05. 1879 — Народився Симон Петлюра, Головний отаман і Голова Директорії УНР.
- 11. 05. 1907 — У Києві постало Українське Наукове Товариство.
- 13. 05. 1849 — Народився український письменник Панас Мирний.
- 13. 05. 1865 — Відкрито Одеський університет.
- 14. 05. 1648 — Розгром польських військ під Жовтими Водами.
- 14. 05. 1871 — Народився український письменник Василь Стефаник.
- 15. 05. 1845 — Народився лавреат Нобелівської премії український біолог Ілля Мечников.
- 15. 05. 1848 — У Львові почала виходити «Зоря Галицька».
- 16. 05. 1817 — Народився історик Микола Костомаров.
- 10. 05. 1992 — Через довгі роки переслідування УГКЦ у Львові розпочав свою роботу Синод єпископів УГКЦ.
- 18. 05. 1569 — Люблінська унія — приєднання українських земель до Польщі.
- 18. 05. 1876 — Нечуваний в історії культури «Емський указ» російського уряду про заборону української мови.
- 18. 05. 1917 — Перший Всеукраїнський військовий з'їзд у Києві.
- 19. 05. 1125 — Помер Володимир Мономах.
- 22. 05. 1861 — Урочистий похорон Тараса Шевченка на Чернечій горі біля Канева.
- 25. 05. 1709 — Російські війська Петра I зруйнували

Чортомлицьку Січ.

- 25. 05. 1926 — У Парижі загинув Головним отаман Симон Петлюра.
- 25-26. 05. 1648 — Перемога військ Богдана Хмельницького під Корсунем.
- 28. 05. 1916 — Помер світоч української культури Іван Франко.
- 30. 05. 1887 — Народився видатний український скульптор Олександр Архипенко.
- 31. 05. 1223 — Перший бій з татарами над річкою Калкою.

Червень

- 01. 06. 1630 — Тарас Трясило розгромив поляків біля Переяслава.
- 03. 06. 1545 — Народився Іван Вишенський (день точно не визначений), видатний український письменник-полеміст.
- 03. 06. 1863 — Народився Євген Петрушевич, Президент ЗУНР.
- 05. 06. 1708 — Договір гетьмана Івана Мазепи зі шведським королем Карлом XII.
- 05. 06. 1775 — Російська цариця Катерина II знищила Запорозьку Січ.
- 05. 06. 1848 — Перемога Хмельницького над поляками під Корсунем.
- 07. 06. 1843 — Помер Маркіян Шашкевич, визначний український письменник, член «Руської Трійці».
- 08. 06. 1652 — Богдан Хмельницький розгромив польське військо під Батогом.
- 08. 06. 1668 — Петра Дорошенка обрано гетьманом України.
- 09. 06. 1944 — Німці закатували поета Олега Ольжича-Кандибу.
- 10. 06. 1866 — Помер Іван Вагилевич, український поет і фольклорист, член «Руської Трійці».
- 10. 06. 1964 — Відкриття пам'ятника Тарасові Шевченкові у Москві.
- 13. 06. 1988 — У Львові створено Товариство української мови імені Тараса Шевченка.
- 14. 06. 1891 — Народився полковник Євген Коновалець, організатор і провідник ОУН.
- 18. 06. 1939 — Відкрито пам'ятник Тарасові Шевченкові на його могилі в Каневі.
- 20. 06. 1895 — Помер Михайло Драгоманов, український історик, етнограф і публіцист.
- 22. 06. 1941 — Початок війни фашистської Німеччини і СРСР.
- 22.-24. 06. 1941 — Масові розстріли українців Галичини та Волині в тюрмах НКВД.
- 23. 06. 1917 — Перший Універсал Центральної Ради, який

- проголосив автономію України.
23. 06. 1934 — Розпочався Конгрес українського жіноцтва у Станіславі.
27. 06. 1964 — Відкриття пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні.
28. 06. 1914 — Великий здвиг «Соколів» і «Січей» у Львові.
30. 06. 1704 — Гетьман Іван Мазепа об'єднав Право- і Лівобережну Україну.
30. 06. 1941 — У Львові проголошено відновлення самостійної України. Створено уряд під проводом Ярослава Стецька.
(Продовження в наступному числі)

КОЛИСЬ БУЛИ...

Завдяки блискучому перекладові Ліни Костенко, до українського читача дійшла низочка віршів одного з найцікавіших німецьких письменників ХХ сторіччя, може навіть найглибшого з них, — Нобелівського лавреата Германа Гессе. Зовні ці вірші вельми нехитрі, прозорі, ясні, та в той самий час вони таять у собі бездонний, езотеричний підтекст, який відкривається людям, здатним у більшій мірі до медитації, ніж до інтерпретації. Ось одна гессівська строфа:

*Колись були володарі побожні,
Котрі в полях освячували плуг,
Високу віру і високий дух
В людській душі підтримати спроможні.*

Колись були... Не тепер... Правда — страшно? Ідеться тут про занепад людства, про деградацію колись живильних народних культур, народних моральних традицій, релігійно-філософських вірувань і тривких космогонічних уявлень. Висловлюючись термінами східної філософії, непересічним знавцем якої був Г. Гессе, мова йде про кармічне інволюційне колесо, про трагічний у своїй невідворотності відступ людства від «золотих часів», часів праведників і святих, котрі брали на себе відповідальність за все, що діється з людиною, в тому числі за освячення поля і плуга, до часів сліпої і глухої маси, що чим далі то більше ворогує з вищою правдою.

Однак разом з тим письменник завжди залишає місце для того, що, як то кажуть, «вмирає останнім» — для надії. Та й хто взагалі може подати незаперечні докази, що надія вмирає? Уважний до життя розум знаходить підстави уважати, що надія переступає разом з людиною фатальний поріг, відчиняючи двері вічності. Для такого позитивного наставлення навіть сьогоднішня дійсність — проблемна, болюча, дає нам і раціональні підстави. Адже далеко не все у людському житті суворо підкорене детермінованому розвитку подій, і мабуть, не існує такого занепаду, такого відходу, який би водночас не означав якогось приходу, якогось воскресіння. Це стосується в однаковій мірі як людини, так і суспільства, і етносу, нації, і держави.

Візьмімо всесвітньо значущий приклад — безславну поразку комунізму і розпад останньої, найбільш кривавої в

історії людства імперії. Цей епохальний момент заломлення зла є водночас світлим моментом відродження віками гноблених народів, в тому числі і передусім нашого, українського, який, з огляду на свою прадавність і національну своєрідність, становив найбільшу, якщо не фізичну, то моральну, загрозу існуванню російсько-совєтського імперіалізму — саме тому наш народ і був об'єктом особливо нищівного терору.

Воскресла незалежна Україна. А проте боротьба за неї, попри все, можливо, незнане в історії напруження, не була самоціллю. Жертвуючи за Україну своїм життям, мільйони синів і дочок нашого народу усвідомлювали справжню вагу державности, знали, що без самостійної держави нація не виконає свого призначення, не збереже залишених предками моральних та естетичних заповітів, животворних релігійних істин, не збереже шаноби до того, що перебувало у святому пошанівку у наших дідів та прадідів. «Колись були володарі побожні, котрі в полях освячували плуг...» Навіть плуг! Яку ж ціність мала в очах тих володарів людина, її життя, надії й ідеали, життя спільноти, нації, життя держави!

«Держава — то не ікона, на яку треба молитися...»
«Національна ідея себе не виправдала, треба шукати іншої...»
Просто не віриться, що ці слова належать не якомусь там колишньому партійному вождику, райкомівському невігласові, а сьогоднішньому Президентові цієї самої незалежної української держави.

Або таке: «Можливо, в Комуністичній партії я був соціалістом. Можливо, залишаюся комуністом у Соціалістичній...» — це одкровення «від Олександра Мороза», теперішнього голови Верховної Ради незалежної України.

Ні, ми нікого, а тим більше політичних діячів, не збираємося судити за їхніми висловлюваннями — відомо ж бо, що у великій політиці обставини нерідко спонукають говорити одне, а робити інше. Може й у цих двох випадках відбувається щось подібне? Адже ж і Президент Л. Кучма заслуговує на повагу, коли орієнтує молоду українську державу на відбудову зруйнованого комунізмом українського господарства, і певне признание належить О. Морозові за його вболівання з приводу тяжкого становища українських робітників і селян, які опинилися поза «святим розкраювання незалежного пирога».

Словами, якщо вони виходять з лукавих уст, можна ту саму ситуацію і виправдати, і засудити. Людський розум взагалі, а тим більше розум підпорядкованого певним інтересам політика, річ ненадійна, не самодостатня. За розкату економіку і приватну ініціативу, за західні взірці людського

співжиття Леонід Кучма подає аргументи не вагоміші, ніж Олександр Мороз — за «соціалістичні ідеали», за врятування української землі від «глитаїв-поміщиків», до того ж, може, й закордонних. І так далі, і тому подібне.

Але внутрішня сутність їхніх доказів і протидоказів не міняє життя України. Бо сьогоднішня Україна, зранена і скри- вавлена, потребує чогось набагато значнішого, аніж раціо- нальне рішення — вона потребує великої любови і великої вір- ности. Без святої любови, без синівської вірности не роз- в'яжеться жодна з соціально-економічних, соціально-по- літичних, духовних проблем.

Без любови і вірности, без вогненного патріотизму Україна не зрушить з роздоріжжя і не вибере безпомилкової дороги, з якою зв'яже своє майбутнє. Схід чи Захід? Капіталізм чи соціалізм? Консерватизм чи лібералізм? Можна багато наговорити собі, йдучи «від голови», від рації, від свідомости. Але то буде не все. Прислухаймося до голосу власного серця — якщо воно ще б'ється в грудях нашого народу, то Україна неодмінно віднайде свій власний шлях, власний алгоритм буття, і тоді ніхто і ніщо не зможе захитати її кроки.

Григорій Мусієнко

УКРАЇНА: МІЖ АМЕРИКОЮ І РОСІЄЮ

I.

Політичний клімат плянети сьогодні головним чином визначають дві держави — З'єднані Стейти Америки і Росія. Обидві мають більше подібного, ніж відмінного. Парадокс їх взаємовідносин полягає в тому, що кожна з них прагне монополювати володіти світом, але не може досягти цього без підтримки партнера. Вони приречені на взаємозалежність. Нема жодної сфери життя, де б їх інтереси не перетинались — на суші, в Світовому океані, в космосі. Росія має майже вдвічі більшу, ніж ЗСА, територію, зате вдвічі меншу чисельність населення. Військовий потенціал обох країн приблизно однаковий, проте економічний потенціал ЗСА чи не на цілий порядок перевищує російський. Шансів зрівняти його Росія без України не має навіть у віддаленій перспективі. Скоріше відбуватиметься процес зменшення його. Для Росії це міна уповільненої дії, яка раніше чи пізніше знищить її як велику державу. Схоже, що сьогодні там не так багато людей, які усвідомлюють таку перспективу.

З'єднані Стейти не прагнуть прискорити процес деградації та розвалу Росії і спритно використовують її як таран чи каталізатор для досягнення своєї глибокої мети. Це виразно проглядається у їх ставленні до держав-членів СНД. З одного боку, ЗСА підтримують їх прагнення до незалежності, а з другого — дивляться крізь пальці на дії Росії, спрямовані на відновлення імперії в кордонах 1917 року, що породило вогнища небезпечних воєнних конфліктів. Та й ЗСА іноді недалеко від методів, до яких вдається Росія. Досить згадати близькосхідні події чи колишню Югославію. Політичний почерк обох держав дуже подібний.

У цьому нема нічого дивного. Адже обидві держави мають дуже багато спільного в своїй історії. Як одна так і друга захопили велетенські простори внаслідок воєнної агресії, економічної експансії та релігійного месіанізму. Їх народ позбавлений здебільшого етнічного коріння і являє нині денаціоналізований конгломерат. У них подібна державна

символіка. навіть державний прапор в Росії і ЗСА триколір, де поєднані біле, синє і червоне, хоч в різних комбінаціях. Державні герби в обох — орли, але в ЗСА — римський одоголовий, а в Росії — візантійський двоголовий. Щоправда, в американському гербі закладений символ релігійної єдності юдаїзму та християнства. Там фігурує шестикутна зірка Давида, утворена тринадцятьма п'ятикутними зірками Соломона. А тринадцять зірок символізують Ісуса Христа і дванадцять апостолів. В цьому закладена глибинна ідея світового панування.

Сучасні претенденти на світове панування шукають нових засобів. Якщо їхні попередники прагнули досягнути мети силою вогню і мета, то нині вони сподіваються на силу грошей і єдиної світової релігії. Ідеологія і програма досягнення світового панування дістала назву «мондіалізм». Вона походить від французького слова «Mond» — світ.

Термін «мондіалізм» запровадив до політичного лексикону вірогідно Жак Атталі — єврейський фінансист з Алжиру, головний радник Президента Франції Франсуа Міттерана та донедавна президент Європейського банку реконструкції та розвитку. Він автор відомої книжки «Лінії обрју», де викладені основи нової ідеологічної доктрини, що по суті є модернізацією та синтезом ідей «Талмуду», «Комуністичного маніфесту» та «Капіталу» Карла Маркса.

Ідея єдиної світової держави не є чимось новим. Вже давно імперії виступали як проміжний етап до її здійснення. Але нині вони довершують своє існування, їхня класична форма уже не життєздатна. Прагнення ж до монопольного володіння світом невмируще, незважаючи на те, що суперечить фундаментальним законам світобудови. Воно шукає точку опори в новітніх досягненнях науки і цивілізації в цілому. Суспільно-політична думка витворила чимало зовні привабливих теоретичних камуфляжів для обґрунтування старої ідеї світової імперії — космополітизм, інтернаціоналізм, комунізм, царство небесне тощо. Оскільки вони виявились утопіями, нині проголошена чергова ідея Нового Світового Ладу — планетарної уніформності. Всесвітнього розголосу вона набула з уст Президента ЗСА Джорджа Буша 1991 року. Це стало початком новітньої особливої ідеології, яка мала зробити не лише всесвітньо-історичний переворот у сфері технології влади і управління, а й у свідомості людей, способі мислення і буття.

Варто нагадати, що екс-президент СССР Михайл Горбачов ще раніше започаткував перебудову та проголосив ідею нового мислення як основу реформування комуністичної системи й світогляду. Чи випадково з центру світової системи

соціалізму та оплоту світового імперіялізму прозвучали в унісон одні і ті ж ідеї та заклики? Виявляється, зовсім не випадково. Ідеологічні супротивники мали вже давно спільну мету і наближались до неї непомітно для невтаємничених. А тим часом вже тоді почалася новітня ідеологічна революція, яка має завершитись підкоренням світу політичним та фінансовим інтересам окулътної верхівки світових банкірів та утворенням Єдиного Світового Уряду — давньої мрії ідеологів світової фінансової олігархії. Структурними ланками системи нині виступають нобілітет Більдерберзького Комітету, інтелектуали Тристоронньої Комісії, Римського клубу та інших організацій. Над ними стоїть ще кілька впливовіших центрів, зокрема таких, як «Б'най Брит».

Новий світовий лад по суті являє собою один з ряду есхатологічних проєктів — плянів порятунку людства за умов загрози його існуванню внаслідок швидкого зростання народонаселення і погіршення екологічної ситуації як результат техногенного впливу на природу Землі. На відміну від большевицької спроби здійснити Всесвітню комуністичну революцію за допомогою пролетаріату і терору ВЧК, мондіалісти опираються на реальну силу капіталу богообраної верхівки. Новітній мондіалізм критично оцінює досвід есхатологічних ересей, протестантизму, комуністичних революцій, геополітичних та екологічних катаклізмів, синтезує здобутки культури, відкидає все хибне і випадкове.

Він творить моделі інтеграційних систем, структур управління, стратегій досягнення мети, тактику долаття непередбачених ситуацій, чітко визначає ідеологічні пріоритети та формулює фундаментальні принципи. На основі аналізу матеріалів, що вийшли у світ під егідою провідних центрів мондіалізму, можна виділити кілька аспектів його ідеології — геополітичний, економічний, національний та релігійний. Конкретно вони зводяться до такого:

1. Геополітика. Абсолютний пріоритет інтересів Атлантистів — країн географічного та історичного заходу, очолюваних ЗСА.

2. Економіка. Встановлення на всій планеті, незалежно від національних традицій та духовно-культурних особливостей країн і регіонів, ліберально-капіталістичної ринкової системи.

3. Національна політика. Проголошується курс на повне расове, національне, культурно-етнічне змішування всіх народів, окрім богообраного гегемона. Абсолютний космополітизм великих міст з послідовним руйнуванням села. Нещадне придушення національних та дрібно-національних визвольних рухів, які раніше використовувались у боротьбі супроти великого націоналізму імперського типу.

4. Релігія. Започатковується нова релігія, заснована на за-
садах прагматизму. Це буде конгломерат релігійних,
атеїстичних, раціоналістичних та матеріалістичних доктрин.
Закони єдиної світової релігії людства проголосить новітній
Месія — Мешіаха. Традиційні релігії розглядатимуться як
псевдорелігійні і будуть поборювані.

Майбутній суспільний лад кваліфікується як Універ-
сальний Торговельний Лад, де гроші стають ключем для роз-
в'язання всіх матеріальних, духовних та моральних проблем.
Суб'єктом нового світового суспільства стане кочовик-мігрант,
становище якого однозначно визначатиметься лише сумою
його грошей. Вони, однак, втратять традиційне призначення і
форму. У майбутніх інформаційних системах торговельно-
кредитні операції зазнають кардинальних змін, де магнітні
картки зроблять зайвими паперові гроші, металеві монети,
квитки тощо. Найціннішою власністю стане громадянство у
просторі домінуючої країни, яке перетвориться на товар
вільного ринку паспортів. Та свобода, яку вони мають
символізувати, насправді стане найвищою формою
поневолення. Особистість буде знівельована. Вона матиме
обмежений вибір одного з двох — стати пристосованцем або
вигнанцем. Разом з тим, завдяки успіхам генної інженерії,
зникнуть як позбавлені сенсу поняття батьків і дітей, родини
та батьківщини. Автори проєкту свідомі того, що вони зу-
стрінуть спротив з боку захисників традиційних форм орга-
нізації суспільства. Для них небезпечні національні, демо-
графічні та соціальні процеси, що відбуваються в країнах
навколо домінуючого багатого простору.

Не варто було б надавати великого значення таким
плянам глибокого перетворення життя людей на Землі,
якби йшлося про це на рівні фантастики. Насправді маємо
справу з реаліями, які щодня більшою чи меншою мірою
стосуються кожної людини, нації та країни. Одним з яскравих
проявів реалізації плянів мондіалістів став розпад СРСР та
проголошення незалежності України. Доцільно звернути
увагу на окремі фрагменти перебігу подій, бо повноту картини
неможливо змалювати з багатьох причин.

II.

СРСР та КПСС були приречені на ліквідацію як суб'єкти
міжнародного рівня вже при кінці 80-х років. Мондіалісти не
могли змиритися з існуванням замкнутої ядерної імперії з
монолітним советським народом, хоч і закріпаченим та
денаціоналізованим. Адже мондіалізм потребував кочовиків в
єдиному світовому просторі без «граніч на замке». На користь
мондіалістів діяли й націоналісти поневолених Москвою
націй, не усвідомлюючи того, що їхні інтереси діаметрально

протилежні. Але це добре розуміли перші і спритно скористалися цим. Практично розпад СРСР започаткувала одна малопомітна подія — зустріч генерального секретаря ЦК КПСС Горбачова з представницькою делегацією Тристоронньої комісії, що відбулася 18 січня 1989 року в Москві. Про підсумки переговорів не було зроблено публічних заяв. Але тоді ж з'явилася на світ фотографія Бориса Єльцина у вбранні члена Мальтійського ордена. Вона засвідчила, що Горбачов не був єдиним об'єктом уваги візиторів. Вони кожному з них відвели свою роль — один починав, другий мав довершити справу. Ймовірно остаточно доля СРСР була вирішена під час відомої зустрічі президента ЗСА Буша та президента СРСР Горбачова на Мальті. За сценарієм агентури мондіалістів було вчинено серпневий путч 1991 р. в Москві та проголошена 24 серпня 1991 р. незалежність України, яку підтримав український народ на референдумі 1 грудня того ж року. Проте вже 7 грудня українці зрозуміли, що їх ошукано.

Президент України Леонід Кравчук втягнув Україну у Співдружність Незалежних Держав (СНД) — складову частину світової грошової імперії мондіалізму. Найвищі державні діячі України стають бажаними гостями центрів мондіалізму і їхніх лідерів та впливових фінансистів. Президент Кравчук у Давосі (Швейцарія) «випадково» натрапляє на керівника фірми «СІАБЕКО» Бірштейна. Колишній прем'єр України Вітольд Фокін «випадково» зупиняється на острові Мальта разом з майбутнім послом України в Ізраїлі та ЗСА Юрієм Щербаком, повертаючись додому з Бразилії.

Чи випадково Україна — третя за потугою ядерної зброї країна світу — добровільно зрікається її, продає свою торгіву і військово-морську флоту, фактично втрачає добровільно свою юрисдикцію в Криму і ставить під загрозу свій суверенітет і державність. Саме так можна кваліфікувати дії президента Кравчука та його деякі Укази — наприклад, про випуск відомих товарних облігацій.

Не викликає здивування і те, що під час вакханалії мондіалістів у Москві 3-4 жовтня 1993 р. президент Кравчук підтримав дії президента Росії Єльцина. А чим пояснити те, що Україна добровільно зреклась своїх прав щодо своєї частки спадщини активів колишнього СРСР на користь Росії? Звідки взялися у нас борги астрономічних масштабів?

А тим часом мондіалісти прагнуть заволодіти нашим основним капіталом — землею, далі засобами виробництва, нерухомістю. Вони перебирають до своїх рук сферу державного управління, оборони, духовності — освіту, науку, культуру, засоби масової інформації. На їхньому сумлінні розклад моралі, злочинність, корупція. Руйнується економіка,

фінансово-кредитна система, внаслідок чого маємо штучну гіперінфляцію. Американський доляр був би нічого не вартий у ЗСА, якби туди не текли капітали з усього світу та, зокрема, з України. Фактично Америка нині експортує свою гіперінфляцію в Україну, в ту ж Росію та інші країни. Адже емісія американського доляра від 1913 року (часу заснування Федеральної Резервної Системи ЗСА) фактично перебуває у приватних руках і практично повністю контролюється єврейським фінансовим світом. Кредитори душать Україну борговим зашморгом, що сприяє зростанню їхніх прибутків. Відкритість кордонів створює ідеальні умови для грабунку України.

А чи кращі справи у Росії — партнера ЗСА на світовій арені? Виявляється, грабуючи інших, вона теж опинилася в становищі пограбованої.

В одному з останніх бюлетенів англійського консультативного агентства «ІнDEPENDENT стрейтеджі» читаємо: «Більша частина основних виробничих фондів Росії була продана в процесі приватизації за якихось 5 млрд. доларів. Якщо навіть вважати, що в Росії вартість основних виробничих фондів дорівнює валовому внутрішньому продуктові (ВВП) — у провідних країнах Заходу фонди перевищують ВВП у 2,4-2,8 раза, — то для економіки з ВВП рівня 300-400 млрд. доларів сума, виручена за рахунок приватизації, просто жалюгідна». А відтак агентство рекомендує англійським інвесторам не прогавити шанс збагатитись за безцінь.

За російськими джерелами, в Росії має місце небачене в історії розграбування державної власності, що стало однією з причин жорстокої економічної кризи. Іноземні фірми та приватні особи масово скуповують акції найбільш рентабельних галузей промисловости. Так, наприклад, громадяни Ізраїлю М. та Л. Чорні через підставні фірми купили 28 відсотків акцій Красноярського алюмінієвого заводу та 48 відсотків акцій Братського алюмінієвого заводу. Американські авіаційні фірми «Сікорський» та «Боїнг», використовуючи фірми АТ «МММ» та «Садко-аркада», через чекові аукціони купили 28 відсотків акцій гелікоптерного заводу імені Міля. Мета фірми «Боїнг» — усунути зі світового ринку російського конкурента, що виробляє літаки аналогічної класи. Вона через підставні комерційні структури «Авіабанку» перебирає контроль над АТ «АВІС» (колишній Самарський авіазавод). Такі події і факти змусили заступника прем'єра, голову Державного комітету державного майна В. Полєванова вдарити на сполох. Але у гру втрутилися впливові чинники світового рівня. Міжнародний валютний фонд зажадав пояснень щодо наміру голови Держкому майна переглянути політику приватизації. Держсекретар ЗСА Вільям Крістофер

звернувся з цього приводу до російського колеги Козирева. Крапку в цій справі поставив президент РФ Борис Єльцин, позбавивши статус-кво та усунувши з посади Полеванова. А з цього не складно зрозуміти, хто насправді є господарем Росії і чий інтереси захищає насамперед її Президент. Мондіалісти почуваються так як вдома.

Російська агентура мондіалізму, в свою чергу, входить у його американські структури і активно протидіє Україні. З цієї метою використовуються сімейно-клянові зв'язки. Так, наприклад, сестра віце-прем'єра Росії Шумейка обіймає посаду голови міської ради міста Цінциннаті — рідного міста могутнього проросійського кляну єврейських міжнародних банкірів Лазарусів-Мейєрів, власників «Вашінгтон пост». Всесильний шеф російського ракетно-космічного відомства ВПК академік Сагдєєв одружився з онукою колишнього президента ЗСА Двайта Ейзенгавера. Це дало йому змогу увійти у найвищі сфери американської політичної еліти і стати на чолі впливового «Ост-іст Інститют». Він робив усе в ЗСА і Росії, аби усунути Україну від участі в міжнародних ракетно-космічних програмах. Однак у трикутнику Україна-ЗСА-Росія не все відбувається так, як хотілося б російській стороні.

Україна посідає надто важливе місце у світовій спільноті націй і держав, якщо взяти до уваги її географічне положення, економічний та військовий потенціал, природні, трудові та інтелектуальні ресурси, засоби зв'язку, транспорт і комунікації. Цим пояснюється велика зацікавленість нею з боку провідних членів геополітичного клубу, зокрема Атлантистів (лідер — ЗСА) та Евразистів на чолі з Росією. Америка нині стала твердо на шлях позбавлення Росії її традиційної контролю над Україною. Одним із засобів досягнення такої мети, на думку керівника Американо-Українського консультативного комітету Збігнева Бжезінського, стало б усунення залежності України від російських енергоносіїв — нафти і газу. Одночасно це значною мірою підірвало б російський нафтобізнес. Але не треба забувати, що до складу АУКК входить чимало впливових американських мондіалістів, серед яких Генрі Кісінджер, Джордж Сорос та інші.

Мондіалізм в Україні сьогодні тріумфує. Де ж його резиденція і хто його репрезентує? Вичерпну відповідь на це запитання дати не просто, хоч частково вже йшлося про це вище. Однак відповідь слід шукати, виходячи з одного з основних принципів діяльності мондіалістів: дій через головну штаб-квартиру ворога, будь всюди і ніде. Звідси напрошується висновок: вони перебувають в оточенні президента, в уряді, інших державних структурах. Їх уособлюють Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, різні фірми

типу «СІАБЕКО», «НОРДЕКС», «АГРОДЖОЙНТ», «ВІДРОДЖЕННЯ», біржі, банки, партії, благодійні організації тощо. Вони мають велетенський капітал та інтелектуальний потенціал, засоби масової інформації.

Мондіалізм ставить українців на грань національної катастрофи. Чи можна її уникнути? Так, можна і треба. Наше майбутнє визначають два взаємно протилежні процеси — українське національне державотворення і його руйнація. Протидіяти наступові мондіалізму може лише український націоналізм, що має стати вірою українців. Тоді Україна матиме українського президента, український уряд і парламент. Без цього про незалежність України не може бути й мови. Її просто продадуть і розграбують кочовики. Правда, це саме можуть зробити і псевдонаціоналісти з табору мондіалістів. Тож будьмо пильними, якщо хочемо жити на своїй рідній землі і бути українцями.

Катерина Шудря

ДВОМОВНІСТЬ ЧИ ДВОЛИКІСТЬ?

Треба відверто сказати, що на загальному тлі тяжкого економічного виживання народу ця ситуація є досить критичною: вона поглиблює не лише рецидиви мовної глухоти і зречення рідної культури, а й загальну духову кризу, спрямовану на подальшу дестабілізацію життя нації. Адже, якщо виникають колізії мовного протистояння, це зрештою віддзеркалює й ті глибинні деструктивні процеси, що відбуваються у надрах людської свідомості й національної культури.

Саме з огляду на цю обставину й хотілося б продовжити роздуми з приводу назрілих мовних проблем у контексті духовного буття нації. Слід врахувати, що в оприлюднених нині дискусіях про мову державну і мову офіційну наголос робився передусім на злободенних питаннях мовного самовизначення і мовної політики в Україні. І це цілком виправдано, бо життєво актуальними були самі акції громадських застережень тим державним діячам, що налаштувалися узаконити звуження функцій української мови, а то й повернутися до сумнозвісного досвіду комуністичних часів — тотальної русифікації. Проте фактично (і це нам добре відомо) усі наболілі питання національно-мовного розвитку в нашій країні так і залишаються відкритими: нема покищо указу про «офіційну» мову, та очевидно відсутня чітка мовна політика держави. І отже, напевно чи варто складати зброю...

Назріла суспільна проблема, як мені здається, — глибше збагнути витоки й коріння тих за давних хвороб, що спричиняють спотворення мовної свідомості народу. Суттєвим моментом розгляду мають стати в даному разі не окремі ланки цих складних національно-культурних процесів, а вибудова їхньої цілісної картини. Під таким кутом зору можна виявити, чим є мова нації як орган мислення і світосприймання, що зумовлює специфіку її розвитку чи занепаду, особливості функціонування.

Завважимо, що мова — складний, багатоаспектний

Катерина Шудря — доктор філософських наук, завідувачка сектору філософських проблем розвитку української культури Національної Академії Наук України, Київ.

феномен людського буття. Не випадково її вивчає цілий цикл лінгвістичних дисциплін, а також логіка, антропологія, історія культури, естетика, літературознавство, семіотика, теорія масової інформації. Особливий предмет дослідження має філософія мови. І шкода, що в наших роздумах про характер національного мовосприймання ми ще надто мало використовуємо вже набутий досвід у цій царині філософського знання. Адже в колі її зацікавлень — питання, пов'язані з виявленням засад дієвості мовного організму, з'ясування сутності мови як посередника у стосунках людини зі світом, її ролі в людському мисленні, пізнанні та культуротворчості, самоорганізації цивілізованого суспільства.

З філософського погляду продуктивним є розгляд мови в цілісному контексті буття народу. Адже мова — органічний витвір народу, в ній задовано його пам'ять, усю історію духового життя. Своєрідність мови впливає на сутність нації, її світобачення, менталітет, вдачу, тому розрізнення мов — це передусім розмежування світоспоглядання. «Мовне світобачення» відбиває те, як сприймається і пізнається світ у відповідності з характером національної спільноти та стилем її мислення.

У суспільному житті мова виконує цілу низку життєво важливих функцій — комунікативну, пізнавальну, номінативну, експресивну, культуротворчу. У мові відтворюється душа народу, нею вимірюються не тільки естетичні смаки, а й глибина почуттєвої і моральної сприйнятливості. Мова — то справді дім буття народу, через неї здійснюється самопізнання, вона ж слугує фундаментальним чинником національного культуротворення і є найміцнішим зв'язком, що зв'язує минулі, сучасні та майбутні покоління народу в одне історичне ціле — націю.

Отже, мова — один з найцінніших здобутків модерної нації, потужний генератор її духу, почуття самодостатності. Зруйнування цього глибинного мовного організму рівнозначне позбавленню народу його спадщини, традицій, культури. І все це зобов'язує ставитися до питань національної мови з особливою розважливістю. Адже маємо справу не з виїнятковими лінгвістичними чи культурологічними проблемами, а насамперед з націотворчими, від розв'язання яких залежить майбутнє народу, його здатність здійснити у світі своє історичне покликання.

Про це говорить, зокрема, досвід історичних перипетій мовного життя в Україні. На долю українського народу випали століття не лише тяжкого колоніального визиску, але й нещадного лінгвоциду, що, як і етноцид, належить до найтяжчих злочинів людства. Понад триста років російська

імперія прагнула позбавити український народ його органічного духовного багатства — рідної мови. Історична хроніка витіснення української мови з офіційного вжитку вражає нещадною послідовністю і моральним цинізмом. Можна пригадати: указ Петра I про заборону книгодрукування українською мовою (1720), Валуєвський циркуляр (1863), Емський указ (1876), указ Сенату про визнання культурної і просвітницької діяльності в Україні шкідливою (1908). Не змінилося ставлення і в радянські часи: у 1933 році Сталін телеграфує про припинення «українізації», згодом відбувається законодавче закріплення російської мови як загальнодержавної. Виникають асиміляторська теорія двомовності, антинаукові ідеї про «другу рідну мову», злиття націй.

Власне, все це робилося з далекосяжним прицілом: не тільки позбавити народ своєї мови (бо запевняли ж уявлене «плем'я» в таємному валуєвському циркулярі: «... ніякої особливої малоруської мови не було, нема й бути не може»), а й перервати зв'язки поколінь, витравити історичну пам'ять і навіть спотворити національну вдачу, перетворити українців на малоросів.

Найприкрішим для українського народу є те, що багатостолітнє поневолення і тоталітарні утиски привели до широкомасштабної асиміляції та значних деформацій у національно-культурному усвідомленні. Поступово дедалі помітнішими стають деструктивні зміни в самому націотворчому процесі: руйнується спосіб мислення і світосприймання, спотворюється на глибинному рівні культура. Поширеними стають явища маргінальності, історичного безпам'ятства, самозневаги до власних культурних цінностей. Відбувається дестабілізація структури мови, втрата її престижу. З'являється особлива категорія «російськомовних» українців, від матері до дитини вже не передається у спадок рідна мова. І як наслідок — руйнівні процеси в самосвідомості нації, її духовному розвитку. Народ без власної мови стає просто населенням, поволі зрікається своєї культури, звичаїв і, зрештою, втрачає природне почуття батьківщини. Для українського народу — це трагічна ситуація. Бо хто ж може зарадити нації, якщо самі українці позбуваються потреби в рідній мові, неприховано стаючи на шлях руйнування української культури власними руками?

Досить негативну роль у цьому процесі має примусова двомовність. Як вважають етнопсихологи і педагоги, інтенсивне вивчення двох мов у ранньому віці може загальмувати формування цілісного світогляду і згубно вплинути навіть на інтелектуальний розвиток. Окрім того, слід зважити й на ту

обставину, що двомовність за умов поневолення використовують як засіб асиміляційного тиску на розвиток національних культур. І якщо асиміляція перемагає, то двомовність насправді перетворюється на одномовність, стає здатністю жити й діяти відповідно до чужих, іншонаціональних цінностей.

У зв'язку з цим принципово важливим залишається й нині активізація мовних здібностей всього українського народу, залучення до національно-мовної комунікації усіх мешканців країни. Кожен громадянин у демократичному суспільстві має не лише свої права, але й певні обов'язки. Окрема людина може індивідуально вибирати мову спілкування і культуротворчості. Але в цивілізованому суспільстві прийнято поважати і культуру тієї країни, де вона мешкає, знати її й користуватися нею у фаховій діяльності. У багатьох державах світу тільки за таких умов надаються права громадянства. Окрім того, існують моральні обов'язки кожної людини перед своїм народом. В індивідуальному процесі самоусвідомлення виникають цілком природні почуття національної гордості, патріотизму, стурбованість за долю роду. А для нації, що несе тягар підневільної деструктивності, щонайважливішим є процес самовиживання, збереження своєї національної ідентичності і культури. Чим вищий рівень самосвідомості, тим міцніша солідарність народу, тим обнадійливіші перспективи власного державотворення.

Право на існування нації виборюється та обстоюється волею народу. Існує моральна відповідальність за своє буття у світі. Це щонайперше повинні врахувати ідеологи нації. Державна політика мусить передбачати консолідацію нації, захист честі й престижу усіх національних надбань народу. Держава має так будувати свою діяльність, щоб антириродне «право» зрікатися своїх національних обов'язків було максимально обмежене. Правом репрезентувати націю користується передусім той, хто не руйнує її традиції, культури, хто здатний внести свою частку в розбудову держави.

Враховуючи все це, належить і надалі законодавчо зберігати державний статус української мови. Це зумовлюється цілою низкою об'єктивних чинників: необхідністю функціонування рідної мови історичного господаря теренів України, вкрай назрілою потребою консолідації, економічною доцільністю і виявом історичної справедливості.

Закріплення в законодавстві українсько-російської двомовності зруйнує вже започаткований процес відродження нації, позбавить українську мову і культуру державного захисту, перспектив розвитку. Дві державні мови за сучасних умов (бо відомо, що «державна» і «офіційна» мови з

наукового боку тотожні) — це фактично смертельний вирок мові народу, що дав назву країні. Але ж ідеться не про «наречіє» колонії, а про мову цивілізованої нації.

Мономовна політика в державному функціонуванні може цілком узгоджуватися, як показує світовий досвід, із мовною толерантністю щодо національних меншин. Держава повинна гарантувати їм здобуття знань державної мови для рівноправного діяння кожного індивіда в суспільному житті і право вивчення рідної мови згідно з побажанням. Можливо, є рація скористатися закордонним досвідом і започаткувати школи двох типів: монолінгвістичні, з державною мовою викладання, та білінгвістичні — з державною і рідною мовою викладання. Українську мову повинно знати не тільки корінне населення, а й постійні мешканці країни — представники інших національностей. Це — один з кроків до відродження її національних функцій.

Невідкладне завдання — створення науково зваженої і життєздатної концепції мовної політики в Україні — з детальним визначенням стратегії і тактики на найближчі роки. Безперечно, доцільно зважити, що в окремих регіонах країни частина населення розмовляє переважно російською мовою. Проте це не аргумент проти державності мови, йдеться лише про усвідомлення тривалості процесу, впродовж якого українська мова зможе набути широкого побутового вжитку. Тільки надто розтягувати чи відкладати розв'язання мовної проблеми означає заглушити справу.

Щоб цього не сталося, слід найближчим часом повернути українську мову у дитячі садки, школи, інститути і університети, армію, судочинство, виробничу сферу, адміністративні та державні заклади, але, найголовніше, — дати належну моральну оцінку зневажливому ставленню до української мови державних діячів, окремих депутатів, представників дипломатичної служби, керівної верхівки України.

Не менш значущим є також піднесення престижу української мови. А це хтозна чи досягне без інтелектуалізації, вдосконалення гнучкості й рухомості самої мовної системи підвищення загальної культури мовлення. Адже маємо чимало прогалин у виробленні власної наукової термінології, забезпеченні україномовного викладання у вищих навчальних закладах, подоланні кризи українського мовомислення.

У наш час, коли український народ став на шлях побудови своєї суверенної держави, усі ці завдання, як це не прикро, ще не втратили своєї актуальності. Складний процес самоусвідомлення нації триває. Потрібна колективна добра воля, щоб витворити з розмаїтої графічної маси населення модерну націю, здатну до самостійного політичного і культурного життя.

Леонід Тимошенко

ДОБА БЕРЕСТЕЙСЬКОЇ УНІЇ

Сучасне релігійно-духовне відродження України, свого роду «релігійний ренесанс», характеризується відновленням традиційних християнських церков і сектантських об'єднань. Йому властиве загострення міжконфесійних конфліктів, змагання різних християнських вчень і напрямів. Тривожними і дестабілізуючими є претенсії на виключну національну роль «своїх» церкви, спроби доказати «меншевартість» одних і «кращість» інших. З цією метою здійснюються екскурси в минуле, відшуковуються витoki сучасних незгод і непорозумінь, лунають голоси про необхідність злиття усіх християнських конфесій воедино на основі греко-католицизму чи православ'я. Не розглядаючи сучасного стану готовності українських церков до інтеграції та ступінь їх національно-духовного подвижництва, торкнемося витоків цієї проблеми та участі української церкви в національно-духовному відродженні в добу Берестейської унії, співставивши погляди М. Грушевського з сучасними концепціями деяких істориків та філософів.

У переддень 400-го ювілею Берестейської унії, передбачаючи спалах міжконфесійних пристрастей, важливо виробити методологічно правильні підходи, не захоплюватися богословсько-еклезіологічною полемікою, якою було так щедро наповнене унійознавство в минулому. Слід також мати на увазі, що наслідки Берестейської унії, принаймні доки триватиме роз'єднання в українському християнстві, залишатимуться протилежно різними для православних і греко-католиків: для перших унія є розколом української церкви, для других — днем народження нової української церкви. В якості одного з найважливіших методологічних орієнтирів може виступати взаємозв'язок між становищем в українському християнстві і вирішенням першочергових завдань національно-визвольного руху. Зрозуміло, що цей зв'язок не був сталим і змінювався на протязі багатолітнього поступу основних конфесій українського християнства.

Історія української церкви тісно пов'язана з національно-визвольним рухом та національно-духовним відродженням, починаючи з християнізації Київської Русі. Національно-творча

роля української церкви посилилась в XVI-XVII ст., в епоху визвольних змагань українського народу проти іноземного поневолення, не випадково цей період збігається з першим українським культурно-національним відродженням, з європейською епохою гуманізму і реформації. При з'ясуванні ролі української церкви в національно-духовному відродженні цієї яскравої доби української історії важливим моментом є Берестейський собор 1596 року, на якому була заснована Греко-Католицька Церква. Якщо більшість дослідників советського часу пояснювало виникнення унії винятково політичними мотивами, зрадою українському народові, що відповідало духові вульгарно-соціологічного підходу до історії, то тепер можна зустріти прямо протилежну точку зору, згідно якої Берестейський собор витворив національну церкву українського народу. Тобто, нині ми бачимо спроби пошуків об'єктивних причин та закономірностей цього історичного явища. Це означає також, що греко-католицьке трактування Берестейської унії набуває в Україні все більшої популярності. Варто вказати при цьому на одну вельми цікаву обставину: греко-католицька історіографія прийшла до такої думки порівняно недавно. Принаймні ще сто років тому в ювілейній літературі до 300-річчя Берестейської унії подібний висновок не простежується. Домінує інша концепція: Берестейським актом було повернуто руську церкву в лоно апостольської церкви. До речі, й патріарх Й. Сліпий вважав Берестейську унію не відірваною і припадковою подією, а одним огнивом в довгому історичному ланцюзі оборони одности вселенської церкви на Україні і Білорусі.

Виняток серед публікацій останніх років становить збірка статей «Ковчег», у числі першому котрої дві праці присвячені історії унії та релігійної боротьби в XVII ст. Зокрема, Б. Гудзяк трактує Берестейську унію як відокремлення (розрив) з Царгородом та союз із Римом. Собор у Бересті 6-10 жовтня 1596 р. ратифікував унійну угоду, затверджену папою Климентом VII 23 грудня 1595 р. у Римі. Виваженим ставленням до наслідків Берестейської унії вирізняються останні праці С. Плохія, В. Ульяновського, О. Мишанича. С. Плохій, наприклад, ще в советський час першим заторкнув заборонену тему: історію уніятської церкви, котрій присвятив у своїй монографії кілька розділів.

Часом народження української греко-католицької церкви є справді Берестейський собор 1596 р., однак твердження деяких авторів про те, що саме цим була одноактно витворена якісно нова, національна церква українського народу, європейська церква нового типу і т. і. — є відступом від проголошуваного ними принципу історизму, відхід від якого ми

вбачаємо в перенесенні реалій функціонування українських церков у XIX-XX ст. на історичний ґрунт XVI-XVII ст. Не можна обійти і надто категоричних та упереджених висновків щодо антинаціональної ролі православ'я, яке нібито вже тоді уособлювало східно-азійський консерватизм у порівнянні з європейським римо-католицьким раціоналізмом. Зупиняючись на вказаних та інших проблемах, ми бачимо особливі потреби в доказах наукової неспроможности деяких оцінок історичної ролі козацької старшини та освіченого православного духовенства, які «всю свою енергію виладовували на безглузду боротьбу з унією».

Виходячи з цієї посилки, що будь-яке релігійне प्रतिборство, особливо всередині визвольного руху однієї нації, є безглуздим, пропонуємо звернутись до праць М. Грушевського, який ще наприкінці XIX - на початку XX ст. поставив та значною мірою розв'язав зазначені проблеми. При цьому ми далекі від абсолютизації поглядів класика української історіографії, які були розвинуті в дослідженнях його наступників. Зазначимо також, що хоч М. Грушевський і залишався вірним православної орієнтації, проте толерантно ставився до всіх конфесій українського християнства і надавав перевагу національно-визвольним чинникам, наслідки Берестейської унії ставив у залежність до успіхів чи невдач українського національного руху. Не слід забувати також і того, що генезу і переведення унії він розглядав у контексті реалій української дійсності XVI-XVII ст., для якої було характерним те, що тогочасний український національний рух проходив під знаком релігійно-церковним: відродження українсько-білоруської церкви. У цьому русі були сильними елементи національні й культурні, але гасло релігійне не раз виступало замість національних і політичних кличів, менш усвідомлених і популярних у народних масах. Отже, характерною рисою епохи XVI-XVII ст. М. Грушевський вважає підвищене значення релігійних моментів в українському національному і культурному житті, національні змагання знаходяться у величезній залежності від релігійних відносин. Причиною цього було те, що православна церковність на Україні в XIII-XV ст. наповнювалась національним змістом, наблизилась до потреб народного життя, церковні мотиви опанували світогляд, обряд і творчість. Ще більшої сили досягли ці тенденції в XVI-XVII ст., під час боротьби за національну церкву. До того ж у протиставленні Русі з Польщею до політичного антагонізму додається контраст релігійний і культурний, котрий з утратою руської державности починає покривати контраст політичний. Звідси стає зрозумілим твердження М. Грушевського, що «знаменем української народности на західному фронті...

стає «руська віра». «Віра ставала, пише він, — найбільш болючим пунктом в тих обмеженнях і пониженнях, які терпів тепер на кожному кроці український елемент від переможних польсько-католицьких кругів, і силою звичайної реакції ставала для сього пониженого українського елемента предметом особливого прив'язання, найбільш дражливим місцем, його національним знаменем і гаслом».

Руська церква стає, отже, важливим чинником українського життя. «Православна віра, — продовжує М. Грушевський, — за ті століття з віри чужої, силоміць накиненої, встигла глибоко ввійти в життя, призвичаїти людей до себе, стати вірою батьківською, одною з найвидніших складових частин в тій сумі навичок і призвичаєнь, що становить елементарний, несвідомий приклад почуття, — зробилася «вірою руською в протиставлення до католицької Польщі».

У розглядуваний період Православна Церква України не входила до складу Московської патріархії і перебувала лише в канонічній залежності від константинопольського патріарха. Українські єпархії були фактично автономними, управління в них здійснювалось за участю парафіян, народною мовою читались проповіді, велись співи, богослужіння велось церковно-слов'янською мовою з виразним впливом української орфоепії, цією ж мовою писалась церковна література. Достатньо згадати «Біблію руську» Ф. Скорини, «Пересопницьке євангеліє», «Літківське євангеліє», «Євангеліє» В. Тяпинського, зрештою «Острозьку біблію», що поширювались в Україні в другій половині XVI ст. Не випадково М. Грушевський писав в іншій праці, що українська православна церква «була єдиним національним представителем української народности, її стягом національним, а zarazом головною опорою національної культури».

Історики минулого виводили передумови Берестейської унії із кризи православного церковного життя в Україні, яка різко загострилась всередині - другій половині XVI ст. М. Грушевський докладно зупиняється на проблемі причин кризи і приходить до висновку, що вона була спричинена значною мірою деструктивними умовами польсько-литовської окупації, діями польського католицького уряду, котрий загарбав права українсько-білоруської громадськості над православною церквою (присвоїв права патронату і запровадив симонію), а також паралізував змагання суспільности до участі в церковних справах і контролю над ними. Православна Церква була скинута зі становища державної до становища нижчої релігії. Корумпована православна ієрархія довела, зрештою, церкву до повного розстрою. Крім того, візантійсько-руське православ'я не задовольняло в цей час потреб суспільства,

висихали візантійсько-слов'янські джерела східної церкви. Ще не закінчився процес наповнення православної церковності національним змістом.

Аналізуючи передумови Берестейської унії, М. Грушевський не обмежується характеристикою занепаду церковного життя в Україні. Подібний упадок і деморалізацію переживала і правляча католицька церква Речі Посполитої, в якій деградаційні процеси почалися ще раніше. Розстрій і деморалізація католицького духовенства, духовний і моральний занепад дійшли в середині XVI ст. до крайності. Значно послаблювали становище польської церкви реформаційні течії.

Якщо українське суспільство намагалося подолати кризу шляхом посилення боротьби за національні інтереси, оздоровленням ієрархії, відновленням влади царгородських патріархів, моральною напругою духовенства, піднесенням національної освіти, братським рухом та інш., то католицька церква відповіла в 60-70-х рр. контрреформацією - пожвавленням відроджуваних інститутів католицизму, зокрема єзуїтського ордену. М. Грушевський вказує на те, що якщо католицька церква за допомогою вказаних заходів швидко вийшла зі стану кризи, то православна переживала найгірші часи. Православне духовенство продовжувало уособлювати некультурність і темноту, грубість і деморалізацію. Зрештою, православ'я не витримало конкуренції з протестантизмом та реформованими інститутами католицизму.

Глибоко вивчена М. Грушевським історія плянів унії. Після загарбання Західної України польські правлячі кола та католицька верхівка заходилися окатоличувати українців. Однак механічна зміна православ'я на католицизм виявилась неможливою. Тому в польському правлячому середовищі визріла ідея злучення католицької церкви з православною, тобто укладення унії шляхом приєднання православ'я до католицизму. Ці початкові спроби унії кінця XV - початку XVI ст. не увінчалися успіхом, оскільки православна верхівка не наважувалася розривати своїх відносин зі східною церквою і царгородським патріархом (відречення від грецької віри асоціювалось з відривом від національної традиції, європейські ж католицько-латинські форми культури несли небезпеку втрати національної ідентичності). У другій половині XVI ст. посилюється тиск на українську церкву з боку царгородського патріархату, на Україну наїжджають патріархи, які втручаються у внутрішнє церковне життя і чинять сваволю. Посилюється реальна загроза з боку Москви: 1589 р. Московську митрополію піднесено до рівня незалежного патріархату. У цих скрутних умовах ідея унії як виходу

із кризового становища зароджується в умах правлячих православних кіл України. У 80-х рр. XVI ст. православні ієрархи стають ініціаторами унії (першим виступив львівський владики Г. Балабан). Православна ієрархія, на відміну від римської курії, виступала за сепаратне об'єднання православної церкви з католицькою на компромісних засадах. М. Грушевський наголошує, що митрополити задумали перейти від зверхності Папи Римського, щоб звільнитись від сваволі патріархів. З іншого боку, перспектива прилучення до римської Церкви відкривала православній громадськості не тільки можливість духовних та культурних переваг, а й обіцяла чисто матеріальні вигоди. Об'єднання з католицькою церквою передбачало урівняння в правах з католиками, доступ до тих сфер і впливів, які до того були недоступними. Була ще одна мета — звільнитись від впливу братств, які були носіями реформації православної церкви. Відтак увесь українсько-білоруський єпископат перейшов на унійні позиції.

Православна історіографія ще в XIX ст. навадала вирішального значення в переведенні унії єзуїтам та польському уряду. М. Грушевський не заперечує католицько-польському впливові на розвиток подій, проте не вичленовує його із загальноісторичного контексту. З 1570 р. єзуїти, які оживили польську церкву, розпочинають похід на завоювання руської православної церкви. Підтримав унійську партію православної церкви і клерикально настроєний уряд Жигимонта III. Московська держава переживала в ту пору застій і послаблення й не могла втрутитися, як раніше, в релігійну боротьбу в Україні. Склалися, таким чином, надзвичайно сприятливі обставини для посилення боротьби за унію.

Проунійний рух наприкінці XVI ст. був надзвичайно цікавим і своєрідним явищем. У ході полеміки між публіцистами обох сторін поглиблювалась науковість аргументації, створювався ґрунт для вдосконалення освіти. Цілком правомірними виглядають спроби сучасних істориків та філософів розглянути Берестейську унію в контексті європейського ренесансно-реформаційного процесу, складовими частинами якого було формування в Європі національних культур і подекуди національних церков. Проте прихильники даного підходу, правильного в принципі, не враховують усієї складності європейських культурно-історичних явищ. Складовою частиною створюваної на національному ґрунті ідеології та практики Реформації був також і розкол даної народності за віросповідальним принципом. Цілком справедливим є висновок Я. Ісаєвича про те, що проунійний рух на Україні розвивався в контексті контрреформації (католицької реформації). Він не міг не привести до розколу

українського національно-визвольного руху, що ніяк не сприяло консолідації українського суспільства в його боротьбі проти іноземного поневолення. Саме так оцінював наслідки Берестейського собору М. Грушевський: «Унія внесла роздвоєння серед православних і їх енергію обернула на внутрішню боротьбу». Ця оцінка М. Грушевського стосується тільки епохи пізнього середньовіччя (нижче ми покажемо, що він інакше ставився до роздвоєння в українському християнстві XIX ст.). Вона лягла в основу багатьох авторських концепцій, наприклад, до «Енциклопедії українознавства»: унія і опозиція проти неї розщепили українську церкву та народ і викликали довготривалу завзяту внутрішню боротьбу.

Т. Хинчевська-Геннель, доктор історії Польської АН, вважає наслідки унії парадоксальними і цілком протилежними плямам ініціаторів унії. Творці унії прагнули до незалежності від Московського патріархату, проте православні Речі Посполитої за російсько-польськими угодами підпали під московський протекторат. До загальної унії обох церков так і не дійшло. Взаємна ворожнеча православних, уніятів і римокатоликів позначилась на війні України з Польщею, в котрій переплелися елементи релігійні з суспільними і національними. Ще один парадокс унії, на думку дослідниці, полягає в тому, що роздвоєння народу на прибічників та противників унії спричинило величезне зростання національної свідомости. Зрозуміло, що прихильники унії в Римі та Варшаві не чекали такого повороту подій. На нашу думку, причина неуспіху унії, фактична її поразка наприкінці XVI-XVII ст. полягає в тому, що органічно здорове за своєю природою зерно унійної ідеї було кинуте на ґрунт національно-визвольних змагань народу, який тільки-но починав боротьбу за своє національне визволення. До того ж унію спочатку підтримала Польща, проти якої було спрямоване вістря національно-визвольної боротьби. Переконавшись, що унія не виправдовує покладених на неї сподівань, польський уряд 1632 р. урівнює православних з уніятами, а Львівську, Перемиську і Луцьку єпархії затверджує православними. Це рішення було зумовлене і виступами козацтва на захист православ'я.

Останнім часом історики і культурологи розглядають генезу греко-католицизму в контексті синтезу східно-візантійської і західно-римської культур. Варто зазначити, що чи не вперше побачив такий ракурс проблеми М. Грушевський. При цьому він вказував, що в ході релігійної боротьби наприкінці XVI ст. орієнтація православної церкви на візантійську культуру й традицію була слабшою у порівнянні з культурними впливами латинського світу. Ця обставина

применшувала те глибоке провалля, яке існувало між уніятами і православними в сфері культурній. У сфері ж чисто церковній, догматичній розділ був величезний. Як уважає Я. Ісаєвич, синтез східної і західної культур почався значно раніше Берестейської унії (не випадково Острозька академія була слов'яно-греко-латинською), православна ж Церква довго не наважувалась прийняти європейські католицько-латинські форми культури. Тому в XVI ст. відбувалося чітке розмежування: латиномовна культура сприймалася українцями як органічно пов'язана з католицизмом, а, отже, чужорідна. Ситуація почала мінятися, коли православні усвідомили, що не збережуть своїх позицій без реформи церковного життя і оновлення культури. Почався національно-релігійний рух останніх десятиріч XVI ст. - початку XVII ст., коли українська культура почала засвоювати культурні здобутки доби ренесансу і Реформації. Нового виміру проблемі східно-західних впливів у церковному і культурному житті України надала Берестейська унія. З періодом активізації контрреформаційних тенденцій збігся новий етап синтезу слов'яно-грецьких елементів з латинськими: реальне співвідношення мінялось на користь латини, яка ставала мовою вищої освіти.

Цікавий погляд на проблему західних впливів висловлює С. Плохій, який вважає, що унія, з одного боку, зупинила просування католицизму на схід, а з другого - відкрила шлях для поширення загальнокультурних надбань європейської цивілізації. Упродовж XVII ст. відбулась адаптація на місцевому православному ґрунті західноєвропейських ідей, а вже у XVIII ст. українські ієрархи та книжники «вестернізували» петрівську Росію.

Уважаємо, що наведені висновки потребують деяких уточнень. Фактично, «двері» до європейських впливів, як це не парадоксально, відкрило приєднання України до Польщі. Українці почали здобувати освіту в європейських університетах ще в XV ст., робили це в XVI-XVIII ст., причому не тільки завдяки переходу на греко-католицизм (в університетах Європи вони змушені були приймати католицизм). У другій половині XVI - першій половині XVII ст. європейські впливи на українсько-білоруських землях ширила також і Реформація, яка через Польщу проникла в місцеве суспільне життя. Багато зробив у цьому напрямку й П. Могила, київський православний митрополит, у душі прихильник католицької культури, якому вдалося на деякий час поставити православну церкву вище уніятської.

Слід визнати, що ставлення до Берестейської унії з точки зору «непрогресивності» її для розвитку національно-визвольного руху привело М. Грушевського до несхвальних у

цілому оцінок унії. З цих же міркувань він негативно оцінював діяльність П. Могили, який, з його погляду, позбавляв українське громадянство якого-небудь політичного чи національного проводу, хоч і зробив багато для піднесення української культури. Однак підкреслимо, що оцінки М. Грушевського не були ні упередженими, ні одновимірними, у всякому разі вони не були ворожими УГКЦ, як це інколи підносить католицька історіографія. Враховуючи ту обставину, що переговори з Папою римським велись православними ієрархами конспіративно і мали характер клерикальної інтриги, він кваліфікував їх як змову владик проти своєї віри і суспільности. На це вказував і верхівковий характер Берестейського собору владик-уніятів. М. Грушевський вважав правосильним з православної канонічної точки зору лише православний собор. Два православних собори поклали початок розколу української церкви.

Оцінюючи результати першого десятиріччя боротьби православних проти унії, М. Грушевський вважав успішним культурно-літературний напрям, який привів до великих моральних здобутків. Українське громадянство дало реванш тим, хто засуджував його на національну смерть. Оскільки політична (головно парляментарна) боротьба тривких успіхів не мала, спольщення українців продовжувалось. Тому справа православної церкви здавалась безвихідною. Саме в цих умовах в обороні церковної справи стає козацтво, яке добивається відновлення православного єпископату України і Білорусі. 1621-1632 рр. М. Грушевський називає десятиріччям вільної української церкви, організованої «під крилами христолюбного запорозького війнства». Єдність народу в особі його політичного представника Запорізького війська з національною церквою була небаченою і продовжувалась до того часу, поки в XVIII ст. не була ліквідована церковна автономія Січі.

Під впливом козацтва, його визвольного руху та союзу з православною церквою, яку воно взяло під свій захист, народилось українське барокко, у кращих архітектурних, живописних, літературних та музичних зразках якого в XVI-XVIII ст. можна бачити синтез європейської і східної (української національної) культур. Ще й у XVIII ст., принаймні до ліквідації Січі, православ'я залишалось прапором боротьби за національно-культурне відродження. Тому твердження деяких авторів про генетичну несумісність православ'я і української ментальности не витримує перевірки історичною ретроспективою.

Русифікаційна функція православної церкви в Україні яскраво почала проявлятись у XIX ст., коли власне українська

православна церква почала перетворюватись у російську. М. Грушевський говорить з цього приводу, що «батьківську» віру, яка в XVI-XVII ст. мала зв'язки з соціальними і національними струнами народної психології, підмінено змосковщеною офіційною церквою «казьонщиною» та мертвеччиною. У Галичі в тім часі уніятська церква націоналізувалась і зв'язувалась з народним життям, з інтелігенцією та з народними масами зв'язками не тільки релігійними, але й національними, культурними і політичними...

Утворення і чотири сторіччя існування греко-католицької церкви іменують деколи як феноменальне явище української історії. На нашу думку, феномен цієї церкви полягає в тому, що з дестабілізуючого фактора української дійсності кінця XVI-XVII ст. вона змогла перетворитись у важливий чинник національного відродження і боротьби за незалежність. Ця воістину феноменальна трансформація значно прискорилась з переходом Східної Галичини, де унія була прийнята найпізніше, до складу Австро-Угорщини із значно м'якшими політичними та світоглядно-релігійними умовами. До того ж, на відміну від Польщі, Австрія була європейською країною, яка вже вступила в епоху нової історії. Напевно, саме в цей час посилилась європейська орієнтація греко-католицької церкви, заслуги якої перед українським національно-визвольним рухом є незаперечними.

Петро ХАРЧЕНКО

ФЕДЕРАЦІЯ ЧИ ІМПЕРІЯ?

Нинішня Російська Федерація як державний суб'єкт була в імперському просторі, що називається Советським Союзом. Перебуваючи в цьому просторі, вона не була справжньою федерацією, оскільки в Російській Советській Федеративній Соціалістичній республіці панував принизливий для її народів сталінський феномен «автономізації», а сам «русскій народ» не мав власної республіки в рамках РСФСР і займав великодержавне становище.

І сьогодні Російська Федерація не є справжньою федерацією, бо право корінних народів на створення власних національних держав, на державне самовизначення не реалізоване. Насправді ми маємо справу з істинно натуральною імперією. Якщо в часи Союзу Советських Соціалістичних Республік така природа РСФСР, як державного утворення ідеологічно «оправдовувалась» майбутнім «злиттям націй» з настанням комунізму, то нині, щоб зберегти російську імперію, ідеологічних аргументів не вистачає, і московські імперіялісти зважилися на відкрите фізичне знищення свободолюбного чеченського народу, землі якого Російська імперія загарбала ще в 1859 році.

Після зникнення Советського Союзу Російська Федерація оголосила себе правонаступницею і спадкоємницею Союзу, перебравши на себе його імперські функції. А творення Російської імперії відбувалося так. З виникненням Московського князівства розпочались його завойовницькі війни. В 1478 р. це князівство загарбало Новгородську державу (її народ було вирізано), вогнем і мечем «приєднало» «богомерзкую» Твер (1485 р.), Псков (1510 р.), «богопротівную» Рязань (1520 р.), Північне князівство (1523 р.), Казанське царство (1552 р.), Астраханське татарське царство (1556 р.). У 1582-1583 рр. Московська держава завойовує Сибірське царство (ця акція розширила межі Московської держави за Уральський хребет), в 1655 р. підкорює Калмикію, в 1686 р. — Башкирію, в 1783 р. — Крим. 1801 р. Росія «приєднує» Грузію, а 1815 р. — царство Польське. В 1847 р. московські колонізатори перейменовують Україну на «Малоросію» (перед цим у 1764 р. знищують гетьманство, а в 1775 р. — Запорозьку Січ). У 1858 р. Росія

завойовує Амурський край, а в 1859 р. — Східний Кавказ, в 1864 р. здійснює розправу над черкесами і остаточно підкорює Західний Кавказ та починає завойовувати Туркестан. У 1868 р. відбулося взяття Самарканда і підкорення Бухари, в 1873 р. — Хіви, в 1876 р. — Кокандівського ханства, в 1884 р. — захоплення Мерви...

Досліджено, що в XVIII столітті Росія провела 17 війн, спрямованих на розширення кордонів імперії, а в XIX ст. таких війн було 15. Від XV до XX століття Росія збільшила свою територію в 57 разів. Підраховано, що від кінця XV до кінця XX століття Росія щоденно здобувала 130 кв. км чужої території.

У советський період російський анексіонізм не припинявся. В 1925, 1930, 1934 роках було здійснено «обрізання» України і до РСФСР відійшли українські землі, що нині входять до Курської, Білгородської, Воронежської та інших областей. До 1924 р. Україні належала значна територія нинішньої Ростовської області з містом Шахти (нагадує, що Україна втратила землі Кубані, чималі частини Ставрополля та узбережжя Озівського моря). Російський советський імперіалізм продовжився захопленням 1944 року Тувинської Народної Республіки та включенням її на правах «автономії» до Російської РФСР. У 1956 році в складі Росії опинилася колишня Карело-Фінська союзна республіка. У Фінляндії Росія прихопила значну частину Карелії, в Німеччині — Прусію, в Японії Південно-Курильські острови...

Серед тактико-стратегічних форм повзучого російського анексіонізму вагоме місце зайняли асиміляція і зросійщення неросійських народів на базі різних ідеологічних гасел («інтернаціоналізація», «інтеграція», «творення нової історичної спільноти людей на базі злиття націй», русифікація освітньої справи в «автономних» республіках тощо), і, звичайно, проведення цілеспрямованої міграційної політики під маскою «переселення народів» та «переміщення і перерозподілу трудових ресурсів». Через механізм міграційних процесів шовіністично-великодержавники «тихо» розширяли етнічні кордони «руських». Ця «мирна» окупація «руськими» республік Советського Союзу призвела до того, що нині майже в усіх «автономних» республіках Російської Федерації (правильніше — Російської імперії) представники корінної нації становлять меншину і навіть в деяких колишніх союзних республіках «руські» за чисельністю опинилися на першому місці. Сьогодні ця окупація історичних територій корінних народів стає політичною зброєю московських великодержавників (проголошення Придністровської республіки, кримська карта, «захист» російськомовного населення тощо).

Які ж історичні наслідки для «руського народу»

спричинює існування Російської імперії і що чекає цю імперію в майбутньому?

1. Найтрагічнішим є те, що завойовницька (колонізаторська) політика московських правителів (з часів Московського князівства і донині) зробила «русскій народ» імперською нацією, позбавила його власної етнічної (національної) держави, якою було для нього Московське князівство (як не згадати тут слова російської правозахисниці Валерії Новодворської: «Ми, русские, самые бездомные люди на земле. Мы убили Русь, сделав из нейо империю... Мы Московская орда»).

Вся історія Росії — це історія експансії чужих земель. Трагізм Росії як держави, — у її імперському первородстві, а імперії, як відомо, демократичними не бувають. Росія виступала і виступає «оплотом шовінізму в Європі й Азії». Найхарактернішою рисою Російської імперії є особлива схильність її до грабіжництва. Ще Енгельс писав, що Росія є «володаркою величезної кількості украденої власності пригноблених націй». І після розпаду СРСР Росія хапонула не тільки золотий запас, а й привласнила майже все союзне багатство.

Всі імперії трималися на розпалюванні міжнаціональної ненависти. На совісті російського шовінізму лежить знищення багатьох етносів. Якщо в 1926 році в СРСР було зареєстровано 190 різних націй і народностей, то на кінець розпаду СРСР лишилося біля 90 націй та народностей.

2. Другим висновком є неминучість розпаду Російської «федеративної» імперії. Розпад Російської імперії здійснюватиметься так:

А. Спочатку у складі Російської Федерації з'явиться нова республіка — власна національна держава «русского народа», чим буде усунене його великодержавне становище у Федерації. Завойовницька політика московських правителів зробила цей народ безбатченком. Йому постійно прищеплювалось хибне розуміння вітчизни, яке формувалося з прив'язкою не до земель своїх предків (Московського князівства), а до завойованих земель, або, кажучи словами Валерії Новодворської, з прив'язкою до «странного отечества», нажитого нечесним шляхом, придбаного тяжбою і розбоєм, в чужій крові, що проступила крізь імперську порфиру. Все це перетворювало «русских» на імперську націю, Росію — на суб'єкта імперської природи по лінії державного генезису.

Справжні патріоти серед «русских» давно це усвідомили і домагаються створення власної національної держави, до складу якої увійшли б землі, що не належать нинішнім колись завойованим «автономним» республікам та іншим національним утворенням Російської Федерації. У свій час і група

комуністів-великоросів зверталася до Сталіна з проханням утворити в складі РСФСР «русскую республіку», на що генсек заявив, що це призвело б до великої організаційної перетряски, до реорганізації РСФСР і виділення в РСФСР «спеціального русского ВЦІК і русского Совнаркома». Будемо вірити, що «русскій» народ матиме власну національну державу, праматір'ю якої в XIII столітті було Московське князівство.

Б. Російська Федеративна імперія закономірно розпадеться на багато незалежних держав, як це трапилось з Советським Союзом. Рано чи пізно будуть утворені самостійні Башкирія, Бурятія, Балкарія, Карелія, Марійська держава, Татарстан, Чувашія, Якутія тощо. А отже, державам світу треба поступати за логікою об'єктивного історичного процесу і вже сьогодні визнати, принаймні, незалежну державу Ічкерію (Чеченю) та підтримувати національно-визвольну боротьбу народів Російської «федеративної» імперії за право мати свої незалежні держави.

Таким чином, треба докладати великі зусилля до мирного розпаду Російської імперії, прискорювати цей процес політичним шляхом, пам'ятаючи, що імперська природа будь-якого державного утворення завжди була джерелом мілітаризму, войовничости та агресивности. Якщо російські шовіністи-великодержавники цього не зрозуміють і силою будуть придушувати волю народів до свободи — це призведе до утворення загальноросійського антиімперського фронту і фізична війна може перенестися в штаб російського шовінізму — Москву і не проти багатостраждального і безневинного «русского народа», а проти установ і апологетів імперської ідеології.

Анатоль Бедрій

ЮРІЙ ЛИПА — ІДЕОЛОГ І ПОЛІТИЧНИЙ ТЕОРЕТИК

Д-р Юрій Липа загинув з рук комуно-російських окупантів України літом 1944 р., себто перед півстоліттям. Він відомий як поет, прозаїк, новеліст, публіцист і лікар. Але найменше його знаємо і визнаємо як ідеолога і політичного теоретика. Тому спробуємо осмислити цю спадщину видатного українського мислителя й національного діяча.

1. Про націю

Основою світогляду Юрія Липи є українська нація. Творцем української нації він вважає Бога: «Помолімося єдиному Богу, королеві всього світу». («Хто має суворі очі», збірка «Суворість», Прага, 1931, ст. 141) Бог є творцем всесвіту, всього буття, в тому числі і національних спільнот. В іншому творі він пише: «О, чоловіче, рицарської нації, не знаєш, що єсть для тебе опорою, проч неба: тільки Земля, альбо отчизна найсолодша». («Козаки в Московії», Париж, 1957, ст. 133; далі «Козаки»). Отже, світогляд Юрія Липи окреслюємо сучасним висловом: Бог і Україна. Божий твір - нація - це підстава української ідеології. Вважаючи Київ осередком української нації, Липа завважує: «Київ початок життя Роду, і митр. Сильвестер Косів скаже з гордістю в 1635 р.: «Кійовія ностра коелюм ест» (Небеса є для нас наш Київ) Липа написав окрему статтю «Київ — вічне місто». (Дзвони, Львів, ч. 7-8, 1938) Історіософічне сприймання Липою значення Києва для України є ідентичне з розумінням Дмитра Донцова: (Порівняй «На старокіївський шлях!» («Правда прадідів великих», Філадельфія, 1952) Липа наводить слова Тараса Шевченка, який в одному листі вживає вислів: «Святий Київ». («Селянський король», «Бій за українську літературу», Варшава, «Народний стяг», 1935, ст. 68; далі «Бій»).

Про суть нації є таке окреслення: «Ми — нація, сузір'я мілйонів, ми — серце воль, ми — буйна кузня сили». («Бог і непримиримість», збірка «Вірую», 1938): нація є джерелом дії, цілі життя і динаміки. «Вона живе, та Україна, вона — над ним (поляглим героєм - А. Б.), вона єдина і в ній корона душ»). («Сімнадцятий», збірка «Суворість»). Нація опікується і тримає

у пам'яті своїх героїв. «Святе народів серце, Батьківщино, все терпелива прадідівська земле... Країно Генія, що — вищий і поважний, любови земле, я є Твій». («Скарга німця», «Суворість») Нація є життєдайною істотою. «Найбільше добро, це — зростання людини, в нашій народі зростання людини зусиллям людей». («Народи», збірка «Вірую»).

Щодо пізнавального (епістемологічного) погляду Юрія Липи, то можемо назвати його національним суб'єктивістом: «Як можна інакше дивитися на світ, як не з нутра власної нації?» («Українська раса», Варшава, «Народний Стяг», 1937, ст. 5) А далі: «І до тої традиції звертаємося, коли говоримо про українську расу, до традиції сприймання України знутри». (там же, ст. 6) Будучи послідовним учнем Тараса Шевченка і членів Братства Тарасівців, Юрій Липа пише: «Наш Кобзар любив Україну більше за все на світі. Звідси його світогляд, коли так можна висловитися, був Україно-центричний. Усе, що він у світі бачив, бачив через призму вільної України». (Промова Юрія Липи, 1921, «Тарасівці», «Літературно-Науковий Вістник», Львів, грудень 1925) Наш мислитель наводить вислів Шевченка: «Україно, світе милий!» і пояснює: «Україна є цілим окремим світом». («Укр. раса», ст. 6).

Юрій Липа багато говорить про расу. Проаналізувавши його розуміння «раси» і «нації», можна вважати, що в його творах ці два поняття переплітаються і є синонімами. Цієї ж думки інший дослідник (див. Богдан Стебельський, «Юрій Липа, Ідеї і Вічність», Торонто, 1991, ст. 228). В Липи є таке визначення: «Українську психічну расу відчуваємо, як силу потужну, велетенську, 'телюричну'». («Розмова з Заходом», «Бій», ст. 43). Телюричний — значить земний, природний. Це визначення ідентичне з органічною теорією нації. Ще інший дослідник згідний з тим, що розуміння раси Юрієм Липою є психологічне: «Цією духовою расою є 'моральний чинник', про який говорить Роберт Мікелс — це є почування приналежності до себе, без якого всі інші моменти мусять остати непевні й хиткі. Про расу в цьому розумінні говорить Ю. Липа». (Антін Княжинський, «Дух нації», Нью Йорк, 1959, ст. 61) Сам Липа виразно твердить: «необхідне органічне розуміння українського 'Я'». («Призначення України», Нью Йорк, Вид. «Говерля», 1953, ст. 30) Індивідуальність нації він називає її характером: «нарід мусить мати 'свій характер' і його має кожен». («Укр. раса», ст. 18).

Липа пояснює: «Поняття раси скорше життєве, біологічне... існує відчуття раси, як живого організму... духові риси — це найважливіший цемент нації... Расою звемо цілість населення, що його духові прикмети укріті й явні (як звичай, мова), а також антропо-біологічні риси — становлять виразну

цілість упродовж часу історії». («Призначення...», ст. 124-126) Він вважає, що кожна нація унікальна: «Отже, поняття раси, як цілоти, це передусім поняття відрубної окремої великої духовости». (там же, ст. 164). «Власний терен, власна місія і почування нехиті до чужих, — ось що є найпевніше в окресленні слова нація». (там же, ст. 17) «Ці елементи нації є тією силою, що змушує нас до нашого Ренесансу. Великий закон світла, що змушує жити і розвивати в собі те, що маємо в собі найбільш великого, живлого». (Розмова з Заходом», «Бій», ст. 43).

До постійних складників нації Юрій Липа додає «динамічне поняття раси, що живе й росте». («Призначення...», ст. 124). У цій справі він донцовець. Цей динамічний чинник Липа висловлює в такий спосіб: «Нації, народжена з огня». («Св. Юрій», Суворість) Вогонь символізує принцип дії та очищування суспільства від вмираючих, дегенеруючих елементів. Він вживає вислів «Козацька нація», чим наголошує волеві, цілеспрямовані, войовничі прикмети, необхідні для побудови могутньої національної держави. (пор. «Козаки», ст. 11).

Теїстичне походження нації Юрій Липа пов'язує з шевченківським розумінням довготривалої тяглости нації: «Це Бог пов'язав у ланцюг нас, від прашурів, прадідів і тим (вантажем любови - А. Б.) обдаруєш правнуків, як знаком, що лучить і кров, і насіння, і вічність». («Ланцюг ніжності», «Вірую»). Покликаючись на чільного антрополога Вадима Щербаківського, Липа стверджує: «Ми вправі думати, що були й є автохтоном на своїй землі не тільки від VI-го в. по Хр., але від Неоліту, тобто не менше 5000 літ». («Укр. раса», ст. 8).

До важливих складників української нації Юрій Липа включає територію, на якій живе нація від віків, що називаємо українськими етнографічними землями. Він, зокрема, згадує Причорномор'я, чорнозем, Дніпро, Карпати, лісо-степ: Ці землі тісно пов'язані з формуванням української нації, її життям і долею. Особливий вплив мали ці землі на сформування могутнього українського селянства, специфічної екології України: «Культура збіжжя — це, з погляду біологічного, симбіоз людської збірності з рослиною... Культура пшениці майже стала символом краю, зафіксована навіть на національному прапорі». («Призначення...», ст. 59).

Іншим важливим складником нації, на думку Юрія Липи, є геополітичне положення: «Ми є клин південної раси між Матією і Уралом, клин раси, опертої на широкій підставі, на Понтиді, на Руській, на Чорнім морю, клин, що від кількох тисяч літ має свій власний характер, своє власне призначення і традиції»: («Укр. раса», ст. 22) Липа твердить: «Українські

Землі не є ніякою закутиною. Під оглядом торговельним і геополітичним — це одна з найважливіших земель світу. Це знання України тільки зростає в сучасному». («Призначення...», ст.118). В іншому творі читаємо: «Вперед, Україно!.. Ні Росії, ні Європі не зрозуміти синів Твоїх». («Сімнадцятий», 1925, Суворість) Висновки Липи збігаються з тезою ОУН (автор Степан Ленкавський): «Я Дух одвічної стихії, що зберіг Тебе від татарської потопа й поставив на грані двох світів творити нове життя».

2. Ідеї української нації

На думку Юрія Липи, українська нація, як і кожна інша, вилонює ідеї-семафори, які вказують найважливіші життєві напрямні й потреби нації, задля яких вона створена й яка має на землі виконати певну свою місію. Ці ідеї пізнається з української історіософії або є висловлені геніальними речниками нації, які в певний містичний спосіб одержимі цими ідеями. Про його студії в тому напрямі коментує дослідник: «Поезія Юрія Липи міцно насичена історизмом, і то не тематикою, чи навіть словництвом — поезія Юрія Липи вичаровувала нам самий дух історизму, самий дух героїчних діб нашої історії». (Евген Маланюк, «Юрій Липа — поет», «Книга спостережень», т. I, Торонто, «Гомін України», 1962. ст. 228) Сам мислитель заявляє: «Власне головні ідеї, генеральні ідеї в першу чергу потрібні до організації української духовости». («Призначення...», ст. 25) Щоб ідеї нації зрозуміти й правильно висловити, Юрій Липа вважає, що найперше потрібне «почуття органічної єдності раси... В серці кожного українця повинна бути його почуттєва Україна, заселена постатями й почуваннями». («Кампус Мартіус», Бій, Ст. 53).

Мислитель висловлює головні українські ідеї: «І в небі блиснув знак, був напис в небозводі: — каже кров — з'єднаю! — каже любов: — Пробачу! — каже віра: — веду!» («Сон про ярмарок», Світлість, Калуш, 1925, циклоstileве видання, передрук — «Поезії», ст. 113) Це ідея єдності, християнська ідея любови своєї нації і ідея національної еліти вести нарід до обітованої мети. Внутрішньо-український аспект цих ідей такий: «Тенденції українського культурного підложжя — це тенденції, що має кожне старе суспільство і стара раса, — до створення свого роду, муравлища, вулика людей, органічно зрізничкованого суспільства. Це тенденція консервативна». («Призначення...», ст. 185-186) Липа уточнює повищі три ідеї: «Ці три елементи: відрух оборони свого рідного, погляд на світ з нутра раси й сприймання предківщини — це немов зовнішній вияв українського характеру». (там же, ст. 206) На цьому місці доцільно згадати, що Липа подає твердження Вадима Щербаківського, який «не уявляє вищости якоїнебудь раси над

расою українською»: («Укр. раса», ст. 10).

Потужною ідеєю України має бути «сила християнської доби Києва», що криється в його апостольстві. («Призначення...», ст. 225) Цю ідею Києва репрезентує собор Святої Софії. У творі «Про Святу Софію» Липа каже, що храм цей будувало 12 лицарів, а «Мати Свята вкладала в уста пісню про храм високий. Сталося чудо велике: вийшла з землі Софія осяяна, вийшла, засліпила людям очі». («Київські легенди», «Вірую») Великого значення у формуванні національних ідей Юрій Липа надавав українським давнім мітам. Він мав недокінчений рукопис п. з. «Українські міти». З того постала стаття «Міт Півдня». (Див. «Чорноморський збірник», т. III, Варшава, 1943) До тої ж тематичної групи історіософічних писань Ю. Липи слід віднести ще статтю «Символ Чорного моря». (Лев Биковський, «Публіцистика Юрія Липи», «Розбудова держави», Денвер, «Зарево», ч. 2, 1955, ст. 119) На думку Липи, старовинні національні міти є фундаментом для сучасних унапрямлених ідей нації.

На цьому місці слід завважити велику тотожність думок Липи з думками Дмитра Донцова, який писав: «Політика народу випливає з духа того народу, з духа його вождів. А цей дух — з його містичних праджерел... І очевидно, що і Сковорода, і П. Могила, і Шевченко інтуїтивно відновляли традицію старого великокняжого Києва». (Від містики до політики», Торонто, СБУ, 1957, ст. 19 і 18) Згадаймо цінні статті Донцова: «Місто премудрости Божої» («Гомін України», Торонто, 6 липня 1953), «За духову спадщину Києва» («Гом. Укр.», 17 грудня 1955) Темі ідей нації Донцов присвятив окремий твір «Де шукати наших історичних традицій» (Львів, 1938). Друге видання цього твору Донцов назвав «Дух наших традицій» («Хрестом і мечем», Торонто-Нью Йорк-Лондон, 1967). Ще доцільно згадати твір чільного націоналістичного провідника Івана Габрусевича, який загинув у гітлерівському концтаборі. Він написав «Український міт» (Альманах «Ідея в наступі», Париж, 1938), що дуже тотожний своїми висновками з думками Липи. У тій категорії є також твір Дмитра Мирона-Орлика «Ідея і чин» (Краків, 1940), зокрема розділ «Українська духовість та світогляд на тлі історичного розвитку».

Іншою ідеєю України, за Юрієм Липою, є «стремління до особистої свободи і відповідальність перед релігійними святощами — це прикмета київської людини». («Призначення...», ст. 224) Черговою важливою українською ідеєю є пошана і плекання української родини як підставової органічної спільноти нації: «В центрі духовости цього кола стоїть жінка-мати, істота, що єднає коло себе родину. Найдавніший символ того агрикультурного населення — це образ Великої

Матері, божества прапрадідів сучасних українців». («Призначення...», ст. 179) Ще на чільне місце в ряді ідей української нації Липа ставить ідеї української справедливості і законності. Він наводить досліди А. Андрієвського, який вивчив «правну культуру українських прапредків-трипільців, зв'язує їх правні поняття з «Руською Правдою» і звичаєвим правом українців і тим самим встановлює вісь української правової культури впродовж трьох тисяч літ. Це ще одне пояснення того вродженого українцям потягу до законності. («Призначення...», ст. 218) Врешті, чоловічою ідеєю, за Юрієм Липою, є ідея національної держави. Він визнає програмові підстави Братства Тарасівців: «Наука й життя українського народу доводять, що Україна була, єсть і буде зовсім окремою нацією і, як кожна нація, так і вона потребує національної волі для своєї праці й поступу». Липа зазначає: «Свята святих для Тарасівців, це була Самостійна Україна. Іншої України ніхто з Тарасівців собі не уявляв». («Тарасівці», ЛНВ, Львів, грудень 1925, ст. 351 і 353).

3. Про російську націю

Свою книжку «Розподіл Росії» Юрій Липа розпочинає моттом: «Єсть закономірність потужня і величня, що змушує Північ і Південь піти власними дорогами». («Розподіл Росії», Варшава, Державне Вид. України, 1941; 2-е справлене вид., Нью Йорк, Говерля, 1954. Далі: «Розподіл...») Північ — це Росія. Південь — Україна. Різні були історичні дороги російської і української націй, накреслені в найдавніших історичних часах. Коли в Україні процвітала хліборобська культура, «археологічні розкопи не викрили на Московщині слідів хліборобства раніш IX-го віку по Хр. Отже — цілковита прірва між праісторією України й Москви». («Призначення...», ст. 41) «Своїм культурним кругом відрізнялась протоукраїнська раса різко від значно молодших культур, як московська, що культурно належить до північно-азійського відтинку номадського кругу...» (там же, ст. 128).

Липа стверджує: «Поняття праслов'янщини відкинено. Ніхто не бачив цих праслов'ян, і вони не залишили ніяких праслов'янських пам'яток. Не праслов'яни жили на Україні, лишень пра-українці». (там же, ст. 254) Він виводить тезу: «В VI і VII віках уже панувала на Україні мова слов'янська, і ця слов'янська мусіла уже тоді бути українською мовою... Взагалі, що слов'яни походять від одного кореня і той 'корінь' був аргументом найрізнішого коліру панславівців Росії, то не повинно українців дивувати... Не можна взагалі ствердити чи праслов'яни існували...» («Укр. раса», ст. 15-16).

Про росіян Липа пише наступне: «Єсть то край при-ниження, де духа Божого нема, і людського духа на лицах не

видно. Горе їх уродило, страх виколисав, а зависть душу висушила». («Козаки», ст. 168) Культуру росіян він представляє таким описом: «В хащах лісових зустрічав оселі цілком диких людей, які хоч і називалися християнами, не знали хреститися і вміли лиш одної молитви: «Золотий Боже, Мати й Батьку, пошли нам звіра», а Великдень називали раз Великдень, а раз Гусячий День... В болотнистих 'тайболах' ховалися найтемніші оселі, де панував кам, жрець із сорокато вимальованим бубном. Саме кінчалися ведмежі свята, і скреготливі співи під голос бубна заповнювали ліс. То тубільці, або й наново наведені на поганську віру москвини, об'ївшися кисілю з вівса й горохової затирки, лягали на землю, оберталися тяжко і славили свого бога - ведмедя» («Козаки», ст. 63).

Липа наводить слова данського посла від короля Фридрикуса: «Москвини суть люди хитрі, спритні, затяті, неповстримані, немилостиві, розпусні і щоб не повідати - безсоромні, до всілякого зла схильні, ставлячи силу на місце права - і повірте мені, од чеснот ушеляких одмовляються». (там же, ст. 19) Взагалі наш дослідник вважає, що «найдикийший у світі нарід московський». (там же, ст. 65) Садизм москалів супроти волелюбних українців автор так описує: «Чекай, побачиш як будуть тебе колесувати, розпинати, тортурувати в Москві. О, будеш із вилупленими очима лизати руку ката, щоб тебе тільки вбив швидше, ти шляхетносте, доброто ходяча! На чотири частини розрубують твоє тіло. Відрубують руку, потім ногу, потім знов руку й ногу, а як будеш ще белькотіти, вирвуть язика і собакам на пожертя кинуть» (там же, ст. 66) І далі: «О, Москво, чи зогнию в тобі так, як усі в тобі гниють? Стільки нещастя в тобі, стільки сліз і горя, що й у цілому світі стільки немає. Найбідніший чабан козацький щасливіший від твоїх князів. Скрізь гниль у тебе і потоптання віри й любови, і скрізь безнадії знак». (там же, ст. 72).

Липа описує російський імперіялізм, його міжнародний бандитизм і народовбивчі практики: «Добрий скарбник данину звозив сюди з усієї Московщини широкої. По нім голод і холод і гладке поле зосталося - по Іванові, по Васильовичу, по Лютому господарю, крові строгому розливці. У Новгороді Великім пустили Іван Васильович у бистрину водную двадцять тисяч, а в Казані спалили сорок тисяч людей, а в Москві-граді без ліку». (там же, ст. 105) Липа дає приклад завойованої країни: «Москалі, підбивши хитрими словами й обіцянками малого татарського царя з князівством, скасували військо його і господарювали як хотіли. Обкрадали села, сіяли розпусту в місті, а юрби черні без проводу і стриму, як вали моря, перевалювалися через безборонне князівство. Тепер вони зажадали, щоби молодий цар Рес-Кичі змінив свою віру

батьківську на московську... О, Москво, отрує, хмарами невільництва закрила ти наше блакитне небо, наймогутніше джерело злочинів і руїни, будь же ти проклята! Будь проклятий той день і година, коли за намовою Москви пішли ми на шлях неслави і убожества». (там же, ст. 125) Наш мислитель запитує: «Чи отесування людей московських із усіх мислей натури людської, окрім страху, не нагнуло їх під стопи деспота-окрадателя?» (там же, ст. 131) Він схиляється до висновку, що за злочини кожночасного режиму в Росії у відношенні до завойованих націй відповідає цілий російський нарід. Тож Липа пов'язує большевизм із попередніми режимами московських князів і царів: «Сучасна російська політика не створилася від недавня. Большевизм не розпочав нічого, чого б не провадив, або не пробував впровадити царизм. Нам не ходить про назви. Еволюція понять большевицької Москви ішла тим самим шляхом, що ним перед тим ішли напрямні імперських правителів Петербурга... Власне з погляду біологічної істоти Росії можемо трактувати її, як цілість». («Розподіл...», ст. 9). У питанні суті російського імперіялізму, висновки Юрія Липи тотожні з висновками Миколи Міхновського, Дмитра Донцова, Євгена Маланюка, Ярослава Стецька.

4. Основи української політики

Уже на початку 1920-их років, будучи студентом, Юрій Липа чітко визначив своє політичне кредо, як послідовник ідей Братства Тарасівців, як борець за українську національну державу. Він за панування «над вільною землею Великої Нації із берлом і мечем!.. Цвіти, цвіти, цвіти, могутня Україно...» («Пануй», збірка «Суворість») Мислитель переконаний, що гін нації до пережиття «є запорукою постійного відродження української державности». (розділ «Українська державність», «Призначення...», ст. 219) В іншому творі сказано: «Немає для нас більшого завдання, як утвердитися на нашій землі, вгризтися в цю землю, встановити свою справедливість... мусимо опанувати стихію для держави сильної, найсильнішої...» («Рубан», Нотатник I, Львів, «Народний стяг», 1936, ст. 56) Українська держава має включати «золотохвильні, теплі ниви південні, високі гори, зелено-верхі гори, і море, що бурхливе вічно». («Батькові», збірка «Вірю»).

Між націями постійно йде боротьба за кращу свою екзистенцію. Ця боротьба керована ідеями, що їх вилонює кожна нація. Зокрема, культура є засобом розповсюдження національних ідей, чим підкреслюється «небувалу завзятість духової війни в сучасній Європі... Невтральних нема». («Кампус Мартіус», «Бій», ст. 49) Значить, підставою політики мусять бути ідеї української нації. Тому «запрошувати до

наслідування їх (чужі ідеології - А. Б.), це просто запросити до наслідування того, чого не дасться ніколи наслідувати - істоти чужої раси». Липа гостро критикує тих публіцистів, які охоче приєднуються і до Гітлера, і до Мусоліні, чи Кіплінга. Забувають, що «почерез цілу творчість Кіплінга червоною ниткою проходить вираз з його популярного вірша 'Англіїці! То раса цілком інша як усі!' А Мусоліні стало зазначає, що його фашистське розуміння світа і власної раси це «товар не на експорт». Щось говорити вже про Гітлера і Кемалю з їхніми германськими і туранськими мітами!» («Укр. доба», Львів, «Народний стяг», 1936, ст. 8-9) Наш теоретик відкидає чужонаціональні ідеї ще й тому, що «і марксизм і фашизм і янжелізм - це тільки покищо недокладні обліки світу й людини». («Похвала математиці», вересень 1943, передрук МУР, Регенсбург, 1947, ст. 6).

Юрій Липа шукає геополітичного місця для української міжнародної політики. Він згідний з висловом австрійського посла в Москві Л. Рінгубера, що Україну часто переходять руїни «залізом і вогнем». Тому «Україна є правдивим полем битв, пляцдармом». («Кампус Мартіус», «Бій», ст. 47) Тому наш мислитель доходить до висновку, що «найприроднішою віссю експансії України є південна вісь». («Призначення...», ст. 61) «Пригляньмося до геополітичних тенденцій України. Вони є реальні, вони - двигуни історії. Бо ж передусім не схід і не захід є джерелом України. Підложжям її раси, підложжям її культури й світогляду від самого початку і до останніх часів був Південь. Звідси прийшло оформлення християнства. Південь, Дунай і Закавказзя - це напрямні головної експансії київських князів. Середземне море - напрямна політичної і торговельної експансії античного Понту». («Призначення...», ст. 285-286).

На основі повищих думок у Юрія Липи зродилася «Чорноморська доктрина» у формі окремого твору, в якому він пропагує створення бльоку держав, сусідючих із Чорним морем, для протиставлення російському експансіонізму. Близький приятель Липи твердить: «Він розумів 'Чорноморську проблему' в широких рамках в дусі думок, висловлених у його творі «Призначення України». Він гадав, що Український Чорноморський Інститут повинен би займатися не тільки теоретично-дослідною діяльністю, але й політично-організаційною в напрямі об'єднання причорноморських народів у спільній державній понтійській одиниці. Витворена згодом з того понтійська спільнота мала б дати світові нові цінності на ґрунті ренесансу гелленської культури, спадкоємцем якої є Україна. Відповідно до цього, він планував і організацію УЧІ. Липа одночасно змагав до об'єднання

понтознавців для заснування українсько-понтійської партії, завданням якої було б здійснення понтійської федеративної великодержави. У той спосіб Ю. Липа протиставив ідеї «Великої Росії» ідею «Великої України» з опертям у понтійсько-середземноморському просторі. Цю думку він згодом ширше розвинув у творі «Розподіл Росії». (Варшава, 1941)» (Лев Биковський, «Український Чорноморський Інститут», «Визвольний Шлях», Лондон, кн. 10-11, жовтень 1957, ст. 1126-1127).

Другим принципом української політики має бути, на думку Ю. Липи, західно-європейська тенденція в Україні: «Не можна поминути ще одної ідеї, а радше історичного клімату, що дає багато традиційного сучасним українцям, — це клімат західного П'ємонту України». («Призначення...», ст. 261) Москва нищила і нищить українську культуру, бо «київський християнізм мав у собі сильні і небезпечні для Москви елементи латинської культури. Латинська мова була мовою духової еліти Києва і політичної еліти козаччини». («Селянський король», «Бій», ст. 57) І далі: «В більшості творів української еліти XVI-XVII віків міцно злютовано дух руський і дух римський». (там же, ст. 58).

(Далі буде)

Роман Дідула

ПАРОСТКИ З-ПІД НІГ

Чи міг я знати, допустити, що непоказне, нікому не потрібне деревце займе так багато місця у моєму житті, витіснить, з якого боку не глянь, значніше, важливіше і буде, мабуть, завжди при мені, поки сам не стану деревцем, деревом. А росла рослина недалеко від мого дому, навпроти церкви св. Петра і Павла у Львові, між плитою тротуару і фундаментом будинку, без ніяких перспектив стати деревом. Та й трималась на білому світі з волі чи й з недогляду двірника і підлітків, які люблять усе, що легко зламати, — ламати. Чомусь деревце завжди мені потрапляло на очі. Ми дивимось переважно на рівні очей, наш світ, як штрек у шахті, двометрової висоти. Я жалів деревце, нащо таке життя? Якось навіть пробував відгребти тріскою і витягнути з коренем, щоб пересадити біля себе на горбах, де волі і землі багато, та смик сюди, смик туди — ага, треба розбирати тротуар, а тут двоє міліціонерів обстріляли мене підозріливими поглядами. Кинув я спересердя свою затію разом з тріскою.

Відтоді витекло небагато часу, півзими, і я в льодах горя (а природа мудро чинить, людина у великому нещасті застигає, наче замерзає, бо інакше не витримало б серце) — дивно, і в такому стані — я кинув погляд на деревце, проходячи повз нього з дружиною, але цей погляд був не жалісливий, а докірливий, може, й злий. Ми хиталися, ідучи, розхитувані страшною втратою: щойно у лікарні чули і бачили останній подих нашої донечки, п'ять з половиною років від роду.

Що за справедливість, мучився я думкою, як нікому не потрібне деревце і далі під ногами росте, а моя дитина, що мала все для життя, була для мене усім світом... Кілька годин на роботі ставали довгою розлукою, Мар'янка теж сумувала, щоразу дзвонив у редакції телефон: «Приходи, а чо' ти, тату, так довго?»... І от моєї любові нема, не стало, ніколи не буде. Господи, за що Ти мене так покарав? (Щороку Першого вересня спостерігав я одну і ту ж саму картину, і теж пов'язану з маленькими деревцями-пагінцями. Шкільне, у вінку височенних тополь, подвір'я біля ще недавно книжкового складу, а тепер церкви Покрови, кожних вакацій заростало крізь шпарини асфальту з півметра, а то й вищими пагінцями тополі, і вони

буяли аж до Першого вересня. А того ж дня усе під вечір лежало покотом, як косою діти ногами скошували, гасаючи за м'ячем. Це мене тішило радістю впертого нездоланного життя: ви нас товчете, а підете на вакації, і ми знову виростимо, казав я замість тополят і усміхався сам собі. Навіть оті винищені щороку малі тополі мали кращу долю, ніж моя дитина. Вона пішла назавжди... Та все вичерпується, тепер уже не заростає подвір'я цим буйством). Чи зможу я працювати так, як досі, чи буду далі радісно спостерігати життя, як он те «побоїще» серед шкільного подвір'я? Ніколи вже не зійде урочисто для мене сонце, не зажебонить ніжно струмок, не колихне спиною вечірнє у зорях море, і синь гір поблякне, і щебетання дібров затихне. Господи, за що? Тоді не міг знати, бо переживав першу смерть близьких (сталося — найближчої істоти), що час виликує рани, а серце набереється мудрости, і я ще радітиму, як ніколи не радів.

Але ж за що, Боже? Нікому я зла не чинив, молитися — молився, і живу так, щоб не заважати іншим. Чи справедлива кара Твоя, Господи? Якраз непередодні смерті дитини була «парада планет» — усі сателіти Сонця вишикувались в одну лінію. Вишикувались і зруйнували якесь захисне поле над моєю донею? А може, закрадалась думка, усе в природі підкорене стихії? Народилася дитина, жила, випадок — і нема дитини. Стихія випадку панує над усім? І світ виник випадково? І все, що в цьому світі, випадкове? Я відкинув ці думки, бо вони вели до божевілля, вони й справді божевільні, вільні від Бога, отже, належать Хаосові.

У той час, коли треба було «втекти» в роботу, моя велика добросердна родина відгородила мене від усяких клопотів: десь робили труну, замовляли квіти, вінки, а друзі кинулись по кабінетах, щоб дочку поховати на близькому Янівському кладовищі, і тут же донесли слова міського начальника: «А хто він такий, щоб його дочку хоронити на Янівському? Вас тут, письменників, тьма, а цвинтар один». Від імені «тьми» я обурився, просив нічого не добиватися, нехай поховують там, де всіх, але друзі мене не послухали, і я їм щиро вдячний. Що б я робив, коли треба було б кожного дня добиратися у такий світ під Давидів? Міряли б ті начальники свою справедливість чужим горем — може й інакше намірювали б. І напевне для малих покійних дітей знайшлося б місце на найближчих кладовищах...

Всепросячний Боже, чим я завинив, що мене так тяжко покарано, чи справедливий Твій суд, Господи? А що, як я караюсь за гріхи моїх батьків? І тато помирає. Я після похорону дочки приїхав додому, а від тата їде священик — висповідав перед смертю. Ні, я знаю, тато і мама не мали гріхів аж таких

великих, щоб я їх мав покутувати. Якби у мене був у той час духівник, на жаль, і досі його не маю, сповідник є, але не духівник, — він би випитав усе про моє життя. Зрештою, духівник і так знає усі гріхи, і давні, спокутувані, а сповідник — тільки нові. І коли б я замовк, напевне почув би:

— Твоя кара — за вбивство. Ти вбив двох своїх дітей.

— За вбивство?! — схопився б я за голову. — Своїх дітей? Ви що, отче, при своєму розумі? Тих два клубки крові, що по місяцеві були в моїй дружині, ви називаєте дітьми? Схаменіться!

Очевидно, тоді я так zareагував би, хоч у закутках душі (те ховаємо по закутках, що мало б бути на видноті), де не хочеться заглядати, була б інша думка: так, отче, я знаю, що ті клубки повинні були стати моїми дітьми, і мене це дуже болить, що не стали. Набагато легше я переживав би своє горе, коли б вдома було четверо дітей, а не двоє. Так, це я дав згоду на два аборти. А сталося так, що на перший ми чекали лікаря вдома, але в останній момент я втік, щоб нічого не бачити (вмивав руки). Та лікар запізнилася, а я надійшов заскоро, і от відчиняю двері, а тут, ніби чекала, потрошителька дає мені мидницю з кров'ю. Без молитви я закопав цю кров на своєму малому городці. І моторошно мені було. Стефанією ми потім її охрестили (я ж бачив тільки кров). А другій дитині, Павлові, навіть земля не судилась, його викинули в лікарні. Ніколи ми з дружиною, коли говоримо про своїх ненароджених дітей, не називаємо їх ласкаво — Стефця, Павлусик, а тільки твердо — Стефанія, Павло. Не маємо морального права, бо вони з нашої тяжкої вини не стали нашими дітьми. Для нас є лише імена і докори сумління, і терпіння замість дітей. (Якесь деревце край тротуару і тополята з-під асфальту бачили білий світ, а моїм ненародженим дітям це й не снилось...)

У день, коли доні не стало, я носився з думкою і всім її розтлумачував: яке щастя, що людина не розпоряджається життям і смертю. Я собі уявляв торжище, на якому продають еліксир довголіття або й вічності і пануючий там ажіотаж. Дали б усім царям і князям, і багатіям, а простій людині не дали б, бо земля і так перенаселена. Очевидячки, у простих грошей не вистачило б. Нащо ті прості, їх з мітлою замінить електромітла чи електроплуг. Казав я, що не хотів би жити у такому світі. Сліпець, я й не підозрівав, що сам уже двічі розпоряджався життям. Господи, і це вчинив я, той, хто так любить дівчату, хто ще й раз не пройшов по вулиці мимо малої дитини, щоб з нею не заговорити, не сказати кілька слів батькові чи матері. І хіба багато було б у мене дітей? П'ятеро, якби Мар'янка не вмерла. А в моєї бабці по матері було

дванадцятро, у татової мами — шестеро. Їм хіба краще жилося? Обидві родини були небагаті, а вдова Воліанка, бабуся по татові, виховала шестеро дітей у страшних злиднях. Для неї було найбільшою насолодою їсти хліб, потертий часником. А ми з дружиною не пустили дітей на світ, бо замала квартира, п'ятеро на одну маленьку кімнату, коли мала Стефанія народитися, а Павла чекала вже велика квартира, та от дружина перенесла операцію, переживала, що може народитися каліка. А що, каліка — не дитина? Та й зарплатні невеликі, підуть нові діти — відберуть і той малий достаток, що його мають перші діти. А треба їх одягнути, як у людей. І те треба купити, і того нема. Справжні цінності у цьому світі погублено, їх замінили несправжні і їх уже називають справжніми. Хочеться все мати, ще і ще, а хто там дивиться, що від матері-природи, а що від мачухи-суєти. Коли ж діти виростають, спробуй їм дати раду: малі діти, відомо, малий клопіт, великі діти — великий. Та чи всі знають, яким великим щастям у вічних клопотах і вічній роботі живуть багатодітні родини? Ніщо, ні меблі, ні авта, ні одяга не може такого щастя принести.

Коли судиш самого себе, на суді має слово хіба що звинувачений та його адвокат, в одній особі, бо ж усе у твоїх руках. Суддя та свідки мусять помовчувати, а коли щось і скажуть, то для того, щоб адвокат зі звинуваченням побили його новими вагомими доказами. Що я можу сказати на своє виправдання? Як на сповіді признаюсь, тоді не знав, що зародок у родових водах вже можна називати дитиною. Думав так, як думає переважна більшість людей. А люди домовилися між собою, бо так вигідно: ембріон (за іншомовним словом теж дещо ховається, а воно означає — зародок). Так от кажуть: ембріон ще не дитина. І алкоголь не наркотик, тютюн теж ні! Перелік цей може бути дуже довгий, він загальновідомий. То нічого, що на вісімнадцятий день після зачаття клубок, маючи лише два міліметри (два міліметри!), уже з мозком і серцем, що б'ється. А ще через тиждень можна розпізнати голову, плечі. Тримісячний плід вагою 90 грамів виглядає як мініатюрне дитя. (До лікаря-християнина — який не забув Божої заповіді: не убий! — звернулася жінка, щоб він позбавив її місячного зародка. «Приходьте через вісім місяців,—порадив лікар,— я витягну вашу дитину і дам вам зробити те, що ви сьогодні пропонуєте зробити мені»). Лікарі радять робити аборти, коли плодові півтора-два місяці, а саме цей період є найважливішим у житті дитини. Серед медичних кіл панує думка, щоб перенести декретні вакації на перші місяці, бо в час двох останніх матерям тяжко ходити, для плода вони набагато менше важать. От і зайшли у глухий

кут: найважливіший період для життя дитини є найкращим для її вбивства! Глибоко вкорінена думка: гадають, що лікар викидає з лона матері клубок тканин, а він викидає душу. За останні десятиліття наука зробила фантастичні відкриття. Ще за два місяці до зачаття апаратура фіксує в енергетичному полі матері нову енергію — це душа дитини. Називайте її біополем, хвильовою функцією, енергією, чим хочете, суть від цього не міняється. Врешті, душа уже й зважена: вона має три грами. Сучасна наука зафіксувала хвилю, яка миттєво проникає у кожну точку безмежного Всесвіту. Вимовлене слово, кожна дія і подія, кожна думка тут же зафіксовуються завдяки цій всепроникливій хвилі у будь-якій точці Всесвіту і назавжди. Тому-то Вищі Сили миттєво бачать увесь світ, у якому ніщо не зникає. Наука відкрила богословський світ, світ духу.

Настане час, а неодмінно настане, і матимемо відповідь на запитання: які нещастя приносить, не лише окремім людям, а цілому загалу, країні, викидання душ. І які природні аномалії це викликає. Може, тоді, з глибини майбутніх років, вчені скажуть, чому сталася чорнобильська катастрофа. Здається, у більшості нема жодних сумнівів, що катастрофа є наслідком помутніння розуму у людей, які обслуговували атомову станцію 26 квітня 1986 року, і звичайно, тих, хто «приборкав» так званий мирний атом. Але що призвело до помутніння, усіх його причин ми ще не знаємо. Достеменно ж відомо, що все відбувається спочатку на одному рівні — у душах, а потім — у матеріальному світі. І ніщо не минає безслідно. Може, Чорнобиль — чорна діра в космосі, задовго перед катастрофою — також слід отих мільйонів погублених, відкинутих душ, ненароджених дітей? Страшна, страхітлива цифра: щороку в Україні три мільйони матерів позбуваються своїх плодів-дітей, наша країна займає одне з перших місць у світі за кількістю абортів! Три мільйони загибелей! Яка теперішня війна є страшнішою, де? Щодня ця різанина йде у тисячах лікарень, а не чути вибухів, і ми спокійні. Ми спокійні? А що, як наш неспокій, суєта суєт — теж породження цієї війни?

Господи, я винен, кажу тепер, але ж я ніколи не відважився б на цей крок, якби мав хоч би теперішні знання про життя людського плоду. Написав і відчуваю, що ці слова більше годяться для залі суду. Люди, всі ж грішні, мене якось зрозуміють і, може, суддя завдяки старанням адвоката і заплуцценим очам прокурора, ще й поступливості свідків, визначить мені найменшу кару.

Господи, а що я скажу на Страшному суді?.. Чи до нього ще так далеко, що не варто отруювати собі життя? Ні, ніхто не знає, коли він буде. Може, мені не вдасться дописати цієї

сторінки, як я вже стану перед очі Всевишнього... Господи, дай мені бути гідним Твоїї подоби хоч на Страшному суді.

— Чи визнаєш себе винним у скоєнні страшного злочину — вбивстві двох своїх дітей?

— Визнаю, Господи. Але я не знав, що вони вже діти.

— А що в обох випадках казала твоя совість — мій голос у тобі?

— Совість казала, що я погано роблю.

— І ти послухав не совісти — мого голосу, а себе суєтного?

— Так, Господи.

— Іди в геєну вогненну!

Нехай діється воля Твоя, Господи.

Володимир Романюк

ВЕРШНИК НА БІЛОМУ КОНІ

(Закінчення. Початок у ч. «Вісника» за зиму-94)

...З передачею сотні «Заморському», Юркові Шумею-«Хмелеві» належало легалізуватися, повернувшись до праці на нафтопромислі, що він і зробив. І от знайшлася «добра душа», що постаралася, аби на довгі роки розлучити Юрка з рідним краєм, родиною. Не міг мені сказати, чи за слідами його вже в сотні пантрували енкаведистські агенти, для чого, звичайно, мусіли мати там свого вивідувача, чи вже вдома кимось наведені. Словом...

19 серпня 1944 року чекісти проводили в Ріпному облаву. Перевіряли кожного — від малого, як мовиться, до старого. У Шумея малися надійні, чисті документи — так звана бронь, що не мусить іти до війська, оскільки добуває для армії нафту. Між тим, енкаведисти, оточивши гурт ріпненців у центрі села, перевіряли, хто є хто. Почувши Юркове прізвище, сказали йому стати наліво. І зрозумів тоді, що вже — в кліщах.

Спочатку повезли в Перегінськ, де кинули до пивниці, а відтак відразу ж передали до НКВД в Рожнятові. В тюрму, де й нині там знаходиться міліція і Служба безпеки, у колишньому палаці pana Скарбка, що також мав надійні льохи для непокірних.

Відразу ж таки прийшов у районний відділ НКВД начальник нафтопромислу Лященко з петицією від адміністрації і з підписами усіх 75 робітників. Йшлося в цьому документі про те, аби Шумея звільнили, відпустивши на поруки колективу. Але, прочитавши той папір, начальник районного НКВД відповів: «Юрка ми не відпустимо, бо він для нас небезпечний. Та й, зрештою, якби відпустили, то користі від нього промисел довго не матиме: нині випустимо, а завтра прийдуть бандьори і застрелять чи повісять на гілляці... Ми будемо судити його, а потім нехай відбуває кару на будовах. Здо-о-ровий вимахав дядько!»

— Не знаю, — розповідав Юрко Шумей, — що там насправді мав у думці капітан НКВД Єрьомін, але якби випустив мене тоді на волю, то боївкарі з нашої СБ справді довго не панькалися б. І це в той час було логічним і правильним, як-

що згадати гасло, яке тоді було: «Хто побував у руках НКВД, той вже не наш, хоч би й простирався!».

...Для подібного гасла було достатньо підстав. Бо енкаведисти так і робили часто, що, випускаючи людину зі своїх застінків, ішли за її слідами, аби отак виявити інших. Відтак, переважно знищували й «звільненого», ховаючи, як мовиться, кінці в воду. Такою ж бо вже була система «караючого мечя революції»...

У Рожнятові тримали Юрка Шумея майже півроку. І з 21 допиту лише перший раз не був битий, катований. А вже і били так, що кусника живої шкіри на людині не лишалося! У камері з Юрком сиділи також звинувачені за чорнозвісною статтею 54 Комар і Библів з Дуби. То змащували його рани олією та й відверто плакали при цьому. Кати з НКВД Козюлін і Шапкін, слідчий Мірошніков відмінно знали на своєму садистському ремеслі. Якби, зрештою катував сам слідчий, то, певно, не порадив би собі з Юрком. На другому, наприклад, допиті, розлютившись, вперіщив Шумея німецькою гранатою в обличчя так, що геть розбив його, вибивши й кілька зубів. Юрко схопив стільця і — на свого мучителя. Той - з криками - під стіл. І відразу до кімнати вскочили інші катюги.

Вони по черзі допитували і били Юрка жорстоко, не даючи перепочинку. Підсовували - напівпритомному - протоколи, які складали, як їм вигідно, аби підписав. Не підписував. І далі катували.

— Я, можливо, в такому стані й підписав би щось. Але в протоколах тих і чверті правди не було: все була брехня, — розповідав Шумей. — Наприклад, пропонували зізнатися, що я споруджував бункри, возив у схрони амуніцію, палив нафтопромисли; хотіли витягнути з мене, хто і ким перебував у підпіллі. Повірте: вони дійсно були досить слабенько зорієнтовані тоді у взаємовідносинах між УПА та підпіллям ОУН. Бо інакше не тратили б часу на допити і не мордували б даремно тисячі й тисячі людей.

...Зимового ранку вкинули Юрка, по руках і ногах пов'язаного, під лавицю на вантажівці та вкупі з ще кількома повстанцями - арештантами повезли на Станіславів.

Шестеро охоронців пильно пантрували, аби котрийсь з арештованих й не поворухнувся. А дорога ж була — вибоїна на вибоїні, яма на ямі, тож біль ножами країв скатовані тіла...

В капезе, на вулиці Белінського, в Станіславові, їх чомусь не прийняли, то відразу ж повезли до тюрми, де вкинули до камери число 35. Через кілька днів повели на допит.

Перший раз судили Юрка 29 грудня 1944 року. Вислухали його, постискали раменами та й сказали конвоїрам забрати Шумея до камери. Вдруге викликали 9 січня 1945 року.

Вислухали знову, відтак щось перечитували з тих районних протоколів, знову стискували раменами, презирались між собою. І знову: «В камеру його!». 18 січня, на другий Святий Вечір, о першій годині ночі, знову викликали Юрка до окремої камери. За столом сиділи троє суддів.

— Фамілія? — коротко кинув один.

— Шумей Юрко, син Михайла, — відповів.

Перевірили «судді» ті «анкетні дані» та й вже читають присуд: «Воєнний трибунал... рассмотрел ваше дело... По статье 54-1, 54-11, 54-6 (ізмєна родіне, пренадлежность к бандам УПА) ви приговариваетесь к 15 годам каторжных работ і п'яті годам лішенія прав, с конфіскацією імущества. Распшитесь!».

— Кілька разів я відмовлявся підписувати той «вирок», — згадував Шумей. — зрештою, їм того мого підпису так було потрібно, як мені їх присуду, бо просто, врешті, сказали забрати мене геть.

...У величезному пересильному таборі, по вулиці Пелтєвій у Львові, подібних до Юрка Шумея утримували тисячами. З того табору їх виводили партіями на двірці Клепарів. Юрка разом з 107 в'язнями упхали в так званий столипінський вагон і наступної доби тягаровий потяг вирушив у дорогу довжиною в два з половиною місяці. В'язні від'їжджали і в думках кожний навіки прощався з рідним краєм...

Такі поїзди йшли тоді впритул один за одним. І от аж у далекому Новосибірську вирішили провести арештантам першу так звану санітарну обробку. Виводили їх з вагонів по десятку чоловік. Вели, і по дорозі конвой показував на тих нещасних людей і гукав до натовпу, що споглядав те видовище: «Вот відіте, люди: это - бандьори! Это оні убівалі ваших синовей!» І та здичавіла юрба дідів, жінок, дітей люто ревіла та щосили жбурляла у в'язнів камінням, полінням і мерзлим груддям. Та так жбурляла, що кров просто юшила з голів, а конвой при тому вдоволено реготав...

У далекому північному порту Находка в'язнів заштовхали прикладами гвинтівок у трюми пароплавів «Фелікс Дзержинський», «Росія», «Дальний Восток». У Японському морі заякорили їх японці, перевіряючи, що там у трюмах: мовляв, стратегічна сировина, військова техніка чи м'ясо? Пересвідчившись, що то ще справді живе людське м'ясо, японці гидливо одверталися, і через три дні пропустили той жахливий вантаж далі. І квітні дісталися до Магадану. Тут, звичайно, знову мали «врочисту» зустріч, з довбешками та молотками! А тоді повантажили в'язнів на вантажні авта і

почали розвозити по копальнях золота.

— Я опинився в Ягодненському районі, — розповідав Шумей, — на копальні імени «великого захисника усіх пролетарів» Максима Горького. Малося там шість кацетів, у першому з яких мене й «приписали». Коли нас, пострижених та перевдягнених у табірні роби, вивели на плац, то не відразу й впізнавали один одного. За 600 грамів та кусник гнилого оселедця й горнятко гідкої кави чи чаю змусили нас гарувати по 13-14 годин на добу. Тож невдовзі з моїх колишніх понад дев'яност кілограмів залишилося заледве якихось п'ятдесят.

Не дивно, отже, що небавом, як усі так звані доходяги, потрапив Шумей у дровоноси. А посилали туди вже тих, котрі на ніщо інше не годилися. Коли ж і з цією роботою людина не годна була дати собі ради, направляли в так званий ОП — «отдел поправляючихся». Ох, і поправляли ж там людей...

Всі пацієнти того ОП були зовсім роздягнуті та покотом, мов ті мерці, лежали на твердих нарах. Усі буди жовті від «шарої» масти, якою лікували від жажливої корости, що їх обсіла.

«Відгодовували» в'язнів триразовими на день даванками глевкого хліба та баландою з бур'яну. Щодва тижні інспектувала ОП начальниця. Хворі ледве злазили з нарів, шикувалися в рядок і так підходили до начальниці. Та окидала кожного чіпким поглядом зверху-донизу, казала пройти ще два кроки, повернутися тилом і низько нахилитися. Хребет, як відомо, закінчується кібчиком. Так от, у кого той кібчик був ще довгим (десь на товщину двох пальців), тому наказувало було повертатися на нари для дальшої «поправки». У кого ж вже той «хвостик» сховався, начальниця безапеляційно наказувала: завтра, мовляв, повертаєшся в зону на роботу, досить, мовляв, народний хліб переводити... Отака була «медкомісія». Юрка в тому ОП лікували понад місяць, і згодом він зі здивуванням думав собі: якою ж все таки витривалою може бути людина!

Як такого, що дещо знався на столярці (хто з горян на ній не знається), після ОП направили Юрка на роботу в будівельний цех. Були там з Шумеем хлопці з Тернопільщини, Рівненщини, Волині.

Якось розпорядився нарядник будувати та ремонтувати в селищі житло для табірної начальства, наглядачів. І тут несподівано зробив Юрко кар'єру: начальник табору Пономарьов особисто призначив Шумея бригадиром. Звичайно ж, Юрко зрадив, бо, як-не-як, бригадирові завжди є певне полегшення. Пономарьов при тому сказав: «Ти, Юра, щовечора повинен приходити до мене в кабінет і писати, хто і що наступного дня буде робити. Бригада мусить працювати

пляново. У нас взагалі все робиться пляново. Зрозумів?». Зрозумів Юрко. А через кілька днів знайомить його Пономарьов зі ще одним майором. «Вот, — каже, — Шумей, будеш доповідати цьому майорові письмово про все, бо в мене замало часу».

— Я так і робив якийсь час. Через кілька днів ліпше придивився, аж той новий майор - ніхто інший, як той самий слідчий, що так по-садистськи допитував мене ще не так давно в Рожнятові та й був лише старшим лейтенантом, — казав Юрко. — Скоренько ж ти, пес поганий, подумав я, вислужився на крові людській!

І второпав трохи Шумей, чому то затіяно писати йому ті нібито наряди: певно, прийшло до того, що гебісти на Прикарпатті знайшли досить архівів та й хотіли щось більше з'ясувати, звіряючи характери письма провідників повстанства. Як би там, зрештою, не було, а через два тижні бригадирство Юркове змінилося на штрафну бригаду...

У подібній бригаді, як правило, перебували рецидивісти, так звані «столітники» — в'язні, які були загалом вже покарані на сто й більше років ув'язнення, блатні, що впродовж цілого дня нічого не робили, а лише гострили ножі. На роботу виводили людей по п'ятеро, скованих наручниками. В'язні мали шурфувати та розвідувати поклади золота. Таких поміж собою називали в жарт геологами...

Коли приходили на місце праці, то блатні відразу розкладали ватру, грілися та проводили час, як їм було до вподоби. А весь тягар праці навалювався на таких, як Юрко. Поряд з ним той важкий тягар переносили Володимир Колодій з Калуша, Семен Наріжняк з Галицького району Станіславщини та їм подібні «вороги народу». Були, правда, й серед блатних люди різні, деякі навіть і чуйні. Та малися серед них і справжні садисти, як, скажімо, Матюнін, Полицький, Губін, що жорстокістю своєю перевершували й отупілих на нормальні людські почуття охоронників. У штрафбригаді перебув Шумей літо 1947 року. На зиму відпускали в'язнів з тої бригади в табір, бо знали, що взимку нормальній людині й у голову не збреше кудись втікати...

У таборі бригадир Кононенко забрав Юрка на роботу в шахту. Кононенко був людиною високоосвіченою, інтелектуал. Він і врятував Юрка від можливої смерті, не запхавши у лаву, а залишивши під бункром для очищення штреку. Там і пропрацював Шумей через зиму. Та з приходом літа знову повернули Юрка в штрафну бригаду. Хтозна скільки б мордувався там, але от якось приходить майор-інспектор якийсь з начальником режиму, старшим лейтенантом Смир-

новим, і питає: «А етот мужічок за что здесь сидіт?» Щось вони там собі поговорили між собою, а відтак підходить майор до Юрка, двічі так по плечі плеснув і каже: «Ну, давай, мужічок, мотай отсюда». Юрко здивовано на нього видивився, а майор ще раз повторив: «Давай-давай, умативай, мужічок...»

Пішов Юрко знову в будівельний цех, а звідти — далі в дровоноси. Було те вже під осінь (літа там взагалі якихось три місяці, а решту — зима). Бригадирував у них Льонка Агафонов — людина, як казав Шумей, величезної сили та дуже добра. Видали Шумєєві куфайку, валянки-бурки. По дрова потрібно було ходити кілометрів за п'ятнадцять. Отож, виходячи з табору о восьмій ранку, поверталися дровоноси з в'язанками не раніше восьмої вечора. На дорогу видавали кожному по 300 грамів хліба, чай, півоселедця. То було на цілий день: хочеш — з'їж відразу, а хочеш — діли. Повертаєшся ввечері — ще таку ж пайку на ніч дають. Ото й усе: хочеш — живи, не хочеш — вмирай...

Одного ранку Юрко, ледве підвівшись з нарів, каже до якута Агафонов: «Льона, ти мене прости, але я не годен іти по дрова». «Ну, потіхоньку, потіхоньку...» — відповідає Агафонов, сумно дивлячись на Шумєя. «Не можу, Льошенька... Йй-Богу — не можу...», — проситься Юрко. Бригадир зітхнув. «Ну, ладно, оставайся в баракі...»

Бригаду вишикували і Льонька зголосив, що один в'язень залишається, бо дуже хворий. Наглядачем тоді був такий собі осетин Азілов. Приходить він у барак і питає: «Ти па-чому не на работе?!» «Не годен я», — тихо каже Юрко. А той катюга його — по шиї: р-раз! Відтак бере тонкий дрiт, в'яже Юркові руки і закручує дрiт цвяхом. Та так закрутив, що пальці вмомент почорніли. Шумей упав, голосить. А наглядач його ногами під нари забив і пішов собі геть. Агафонов почув крики нещасного, влетів у барак, вхопив цвяха, швиденько звільнив пальці. А один з них зовсім не відходить. Пішов Юрко з тим у зеківську так звану лікарню. Питається лікар, з чим прийшов. Пояснює Юрко. Лікар сміється: поки, мовляв, вийдеш на волю — загоїться. Змастив того пальця йодиною та й вигнав Юрка геть. А через кілька днів, ні з того, ні з сього наче, кидають Шумєя до карцеру.

Був той сталінський карцер у підземеллі. Долівка — вічна мерзлота. З устаткування — нестругані дерев'яні нари і відома «параша».

Вкинув Юрка туди конвоїр і пішов, глухо гупнувши важкими дверима. Дивиться Юрко і бачить у підсліпуватому світлі кволої електролямп — два «мужики» на нарах лежать. Впізнає Сашку Матюніна і Альошку Ярповецького. «А-а, — каже ліниво один, — мужічок - бандьора... За что попал сюда? Зарезал кого? Убiл?» «Та

ні, — відповідає Юрко, — от кинули та й усе».

«Скільки тобі, бандьора, строку-то далі? — питає інший. «П'ятнадцять. «О-о, п'ятнадцять лет!.. Тьфу! У мене сто лет, і я не волнуюсь, а тебе тільки п'ятнадцять. Чепуха, бандьора!»

Щотри дні давали у карцері їсти. 300 грамів хліба, металеву мисочку марної зупки, 200 грамів каші і таку собі, з-під консерви, пушечку кип'ятку. Все те, через «очко» у дверях камери, гукаючи «Получайте піщу!», подавав тюремний наглядач.

Так і того разу. Вартовий крикнув оте «получайте» і про-сунув харч у «очко». Юрко підвівся з-під нарів (на нарах газдували «столітники») і пішов до дверей. Тут вже й Матюнін.

— О, мужичок! — каже, всміхаючись. — Сьогодні я скушаю твой пайок хлеба, а через три дня ти скушаєш свої і мой! Харашо?

І, навіть не слухаючи, що скаже Юрко, Матюнін взяв хліб та через кілька хвилин з'їли його на нарах. Висьорбав свою зупку, з'їв кашу Юрко... Через три дні знову оте «получайте». Підводиться Шумей з долівки, що до неї блаженська одежина намертво від морозу прикипає, іде до «очка». Матюнін вже знову тут-як-тут. Знову забирає 900 грамів насущного. «О, мужичок! Я сегодня еще твою пайку скушаю, а через три дня ты скушаешь уже две моих. Будешь, бандьора, иметь уже целую буханку хлеба! Понял?» — сміється.

Отже, все повторилося. Якби ж то знав Матюнін, чим воно закінчиться...

За отим льодом було трішки щось подібного до підлоги з неструганого вориння, на яке можна було покласти хіба що одну ногу. З вориння того здирав скривавленими пальцями Юрко та жував кору модрини. На восьмий день перебування в карцері натрапили раптом оті скалічені пальці на такий, десь під чверть метра, цвях, мов голка загострений на кінці. Зеки таке називають пікою.

Шумесві раптом стало гаряче від дотику до того холодного цвяха!.. «Столітники» лежать собі на нарах, про щось там перемовляються, регочуть, а Юркові кров у скронях гупає: що робити?! Врешті ховає піку в лівий рукав. Напівсвідомо, але рішуче ховає.

Дев'ятого дня — знову голос від дверей. Юрко вже там. Сперся плечима до стіни і стоїть. Матюнін безцеремонно відсторонює його зі словами: «О, бандьора ти наш! Я сейчас возьму твой пайок, а через три дня ты...» — і не доказав. Юрко й не спам'ятався, як всадив піку. Матюнін лише охнув і, обм'якнувши, сповз дверима на долівку. Шумей вихопив піку з його тіла і відскочив, тримаючи зброю поперед себе в

очікуванні нападу Ярповецького. А той навіть з місця не ворухнувся: сидить на нарах, склавши ноги по-турецькому, і байдуже - здавалося, от-от позіхне - дивиться на все.

Юрко гупає ногами в двері. «Что там?!» — кричить наглядач. «Відкривай! — у відповідь Юрко. — Я людину вбив!» Задзвеніло ключами, двері розчинилися, і Юрко, кинувши піку, знесилено вийшов у коридор. Наглядач підняв цвяха. Двері зачинилися. Юрка — до кімнати чергового. Приходить начальник тюрми і йому доповідають: «Он человека убил». «А, пустое, — спокійно реагує найстарший тюремник. — А піку ти где взял?» — звертається до Юрка. Той пояснив. «Жалко, — пробурмотів начальник, — что і второго не прикончил». Це — про Ярповецького.

Через кілька днів прибула в тюрму інспекція. Начальник доповідає: ось, мовляв, цей Шумей Матюніна прикінчив. «Ну, прикончил, так прикончил» — байдуже резюмує інспектор і каже випустити Юрка з карцера.

Іде той з підземелля сходами вгору. Виходить і падає за порогом, засліплений білизною снігу. Будівельний цех знаходився поряд. І от лежить Юрко та наче крізь сон чує голос зека Виноградського: «Хлопці! Он мужичка мертвого з ізолятора викинули!» Зеки підійшли до загороди, невпевнено так озиваються: «Ей, мужичок: ти хто?» Юрко відповідає, не підводячи голови. «А, Шумей!» — підбігають хлопці, беруть його на руки та й несуть. Приносять у цех, кладуть на лавку. Починає Юркові в очах провиднюватися. А хлопці вже пхають йому до рук - хто що - їсти. «Хлопці! — раптом закричав один з них, Дадай. — Лишть-но його годувати, бо як ті пси не вбили, то ми зараз тут його вб'ємо жратвою! Чаю гарячого давай, братва, і сухар!»

Залишився Юрко Шумей у столярні. Ніхто за ним вже з інспекцій різних і тому подібного не попитував, ніхто не надто цікавився, за що сидить, зрештою, ніхто ним взагалі не турбувався. То й почав потрохи підпухати з голоду, а подумали, що то він так від'ївся при легшій праці. От і знову «кинули» в шахту.

А в шахті, розповідав, уже й справді непогано годували. Став міцніти на силі. Працював бурильником на відкатці. З силою прийшли й спогади про те, що колись, у Ріпному, добряче грав у футбол, вправляв гімнастику. От і почав потрохи тягарі підіймати, виготовивши для цього штангу з вісі та коліс вагонетки. Побачивши раз-другий подібні Юркові спортові зайняття, запитали його: ти що, атлет? «Атлет» — відповів звичайно. Й це справляло враження!

1950 рік. 3 рудника імені Максима Горького перевели Юрія Шумея етапом на подібний імені Матросова. Був то найбільший тоді рудник, на якому трудилися понад 7 тисяч

невільників Сталіна. Особова справа Шумея, очевидно, йшла за ним, тож і тут призначили бригадиром столярів. Невдовзі викликав його до себе начальник табору, капітан Данилов. «Знаєш що, Шумею, — на здивування Юркове почав той по-українськи, — ви, українці, не такі вже й погані хлопці, працю любите... Я тебе розконвоюю. Не втечеш?» Юрко всміхнувся: «Слухайте, громадянин начальник: куди звідси втечеш? Тут не такі «фільозофи» як я були, старалися з Колими на Аляску, а нікому то не вийшло на добре... Не втечу, словом». «Ну, добре. Домовилися. Приймай, Шумею, цех».

Було тоді під Юрковою рукою 60 зеків, пару коней дали. А що непогано знався Юрко на кресленнях, то легко було будувати, як то доручило начальство, аптечну базу.

Якось, коли вже почали настелювати підлогу, підходить капітан Данилов і каже: «Слухай, Шумею: закінчиш будівництво в строк і якісно — я тебе додому відпускаю. Зрозумів?» «Зрозумів» — відповів Юрко. Ще б не зрозуміти, коли весь табір жив уже в передчутті великих перемін, які таки незабаром наступили для в'язнів! Юрко, зрештою, чемно подякував за довір'я і пішов до праці.

Сталін сконав. І, довідавшись про це, арештанти вмент поробили з консервних пушок калатала і так ними калатали цілим табором за «упокій» душі «вождя всіх епох і народів!» Важко уявити, що то було за свято, що за видовище було, коли каторжани зривали з себе особові гулагівські номери (з головного убору, спини й лівої ноги) і на різних мовах, які лише були в тій величезній комтоталітарній тюрмі народів, вигукували та співали радісно, кожен своїх, національних пісень! Зірвав і змотав на згадку про пережите свій особовий знак «Є-262» і Юрко Шумей.

8 вересня 1955 року закликав Юрка начальник табору до свого кабінету. «Ну, що ж, Шумей. Ми домовлялися, і я тримаю своє слово: нині ти виїжджаєш в Устьомчик, у КДБ. Там тобі видадуть усі потрібні для повного звільнення документи». Сказав це капітан Данилов і, як видалося Шумесві, якимось дивно глянув йому в очі, підвівся з-за столу, наче бажаючи простягнути руку для прощання. Але не простягнув...

Зібрався Шумей, з товаришами по зоні попрощався і поїхав попутною вантажівкою у той Устьомчик. Приїхав. Відшукав приміщення КДБ. Чекає в приймальні. І тут чує: «Товарищ Шумей! Єсть такой?!» «Є!» — майже вигукнув Юрко, вперше за стільки отих тяжезних років почувши, що називають його товаришем. Квапливо зайшов до кабінету. «Вот ваші бумагі, — сказав чоловік у цивільному і простягнув через стіл документи. Відвівши погляд, завчено вже, закінчив: — Поздравляем с освобождением». І тут же вигукнув інше

прізвище з черги в приймальні.

«Товаріщі» з КДБ видали «бумагу». Юрко уважно те перечитував і все більше впевнювався, що він ще далеко не на волі, а все оте «звільнення» виявилось таким собі спектаклем. Ніхто ж бо й не збирався питатися в Шумея, куди він хоче, як то виразно зазначувалося в «бумазі», «слідовать». Колишній сотенний УПА, а нині начебто вільний громадянин числився й далі за Матросовською комендатурою, до якої мав щотижня зголошуватися. Напочатку дуже врадуваний, тепер питав: «То скільки ще того відмічання буде в мене?!» «А ето відно будєт...» — відповідали гебістські чиновники.

Аж у 1958 році приїхав Юрко Шумей у відпустку в рідні краї. На той час, очевидно, нічого з його господарства не лишилося. Погостював трохи, вдихнув рідного гірського повітря та й повернувся знову на Колиму. На місце праці, де вже заробляв тоді навіть досить непогано. З тієї платні пенсію одержав таку, якій навіть деякі так звані компартійні персональні пенсіонери чорно заздрили. І вже аж тоді остаточно, в 1965 році, повернувся на Рожнятівщину. Жив коло дітей, радів онукам. Та роки поневірянь і боротьби за життя все більше давалися взнаки. Перед нашою останньою зустріччю колишній сотенний УПА, пам'ятаю, сказав:

«Нічого на світі не проходить марно. Нині ми з вами знову вільно кажемо один одному «Слава Ісусу Христу!», «Христос Воскрес!», «Слава Україні!» Знову бачимо наші синьо-жовті прапори! Не знаю, як довго маятимуть вони в нашому вільному українському небі. Але ще живу! Ще дихаю! Ще сподіваюся! Мої груди, правда, вже кволенькі для свіжого повітря волі. Але я вдихаю її всім своїм єством, своїм натомленим серцем і кажу, передусім, до нашої молоді: хай на нашій великій та багатостраждальній землі плодяться мир і злагода, а з кожної плеканої впертою, сумлінною працею зерними зростає міцний колос! Той могутній колос, яким триматися має наша велика й багата держава, її щасливе майбутнє!

...Я бачив, як стрічалися з уже зовсім хворим Юрком Шумеєм його побратими по зброї — ветерани Української Повстанчої Армії. Говорили вони скупом, бо кожен розумів іншого без високих та гарячих слів. Тепло вітали Юрка Шумея голова Всеукраїнського Братства УПА, колишній її вояк та довголітній в'язень сталінських тюрем і кацетів Михайло Зеленчук, керівник наукового відділу, член Головної Булави Братства Орест Дичківський, інші його бойові друзі. Вони й відпровадили сотенного «Хмеля» в останню його дорогу...

Я також прощав його. Та крізь сум розлуки бачив не покійну стару людину, а молодого, повного відваги й віри в Україну вершника на баскому білому коні!

Роман Кухар

ПРО БЕЗІМЕННУ АРМІЮ

Іван Буртик. Тернистий шлях Другої Дивізії УНА. Створення Українського Національного Комітету і Другої Дивізії УНА. Портрети командирів УНА, ілюстрації в тексті, бібліографія. Накладом Об'єднання Вояків і Приятелів Другої Дивізії УНА. Нью Йорк - Кліфтон, 1994, ст. 161.

Про загин незнаних вояків та висипування їм символічних могил відомо, проте ледве чи загальною відомо про трагічний кінець і незнані місця поховань вояків Другої Дивізії УНА, під командуванням генерал-хорунжого Петра Дяченка, начальника штабу її Першої Бригади майора Пітулея, що стала насправді «незваною Армією» у свідомості нашого загалу.

Ще більш трагічна доля від Першої Дивізії УНА стрінула розташовані у Брандербуржчині, в Німеччині, дві бригади Другої Дивізії УНА — інтегральної частини Української Національної Армії наприкінці Другої світової війни, що її очолив командир Першої і Другої Дивізій УНА генерал-полковник Павло Шандрук.

Тут не доводиться входити у причини занедбаного дослідження ролі Другої Дивізії в загальній структурі УНА, її переконливо з'ясовує, чи не вперше на основі приведених джерельних матеріалів, автор цієї унікальної докладної розвідки Іван Буртик.

Згаданий начальник штабу Першої Бригади Другої Дивізії УНА, майор Володимир Гладич, подає важливі інформації довкола її створення:

«Першу Бригаду Другої Дивізії було зформовано з полонених українців, колишніх вояків совєтської армії та з допоміжних поліційних батальйонів. Приймали виключно колишніх вояків, при чому підстаршинам і старшинам на місці роблено короткі усні іспити...

Бригада ніколи не мала німецької назви, бо з німцями жодних зносин не підтримувала, аж до часу прибуття на фронт в Чехії. Під час організаційно-вишкільного періоду в Німеку й вишкільного в Гляцу (Бранденбурзька округа) Бригаду підпорядковано Командирові УНА, генералові Павлові Шандрукові, який в організаційно-вишкільному часі (майже 6 тижнів) у Німеку відвідав Бригаду три рази. Генерал Шандрук

призначив командиром Бригади полковника генерального штабу Петра Дяченка».

Про долю вояцтва Другої Дивізії наприкінці війни подає автор ось що: «Ніхто не має інформації про тих з Другої Дивізії, що пробивалися на захід. Від уцілілих свідків довідуємося, що багатьох большевики вилучили, частину з них розстріляли на місці, інших заслали в табори примусової праці, а невеликій частині пощастило дістатися до Баварії».

Майор В. Гладич докоряв членам формацій і УД УНА, що вони не знали, або не спромоглися довідатись про існування та трагічний кінець Другої Дивізії УНА. А вона ж, твердив Гладич, ідентична з Протипанцерною Бригадою, що мала назву «Вільна Україна» до часу її перебування в резерві Панцерного Корпусу. Ще перед присягою на вірність Україні полк. Дяченко отримав наказ від генерала Шандрука перейменувати його Бригаду на Другу Дивізію.

Залишаються деякі неясності щодо взаємовідносин між Першою та Другою Бригадами Другої Дивізії. Вияснення можна знайти у природі німецького армійського командування, недовірливого до чужих інформацій при німецькій армії. Їх утримували, переважно, меншими відділами, на деякій відстані одних від одних. Для прикладу, Другу Бригаду ма-йора Пітулея, що складалась переважно з націоналістичного активу, заквартирували в Бранденбурзі, тоді як Першу Бригаду полк. Дяченка, складену головно з підсовєтського вояцтва, віддалили на 60-70 кілометрів від Другої й перекинули на дальші сотні кілометрів до Гляцу в Чехо-Словаччині. Одну і другу бригаду Другої Дивізії кинули німці під час їхніх останніх судорогів на протибольшевицький фронт перед Берліном, де обидві бригади, неспівмірно до переважаючих совєтських сил, зазнали розгрому та сливе поголового знищення. Тут ідеться про втрату тисячів наших вояків ув останні години війни й уже в повоєнний час.

Праця «Тернистий шлях Другої Дивізії» Івана Буртика кине жмут світла на характер і склад Української Національної Армії під час Другої світової війни, куди входили Перша УД УНА - 13 тисяч вояків, Друга УД УНА - 7,500 вояків, Вільне Козацтво під командою полк. Терещенка - 700 вояків, Запасна Бригада в Данії - 5,000 вояків, Бригада отамана Бульби Боровця - 400 вояків, два піхотні полки в Бельгії і Голяндії - 2,500 вояків, Українське Визвольне Військо - 80,000 вояків та всі вояки українці, підлеглі головній команді німецької армії (Оберкомmando дес Герес), в цілому близько 200,000 вояцтва, яке, через брак часу, не введено у склад УНА. Нове видання Об'єднання Вояків і Приятелів Другої Дивізії УНА варто кожному, кому на серці доля рідних, поляглих на полі слави, уважно простудіювати.

Вікторія, Кензас.

ДО НАШИХ ЧИТАЧІВ- КНИГОЛЮБІВ!

В Україні побачила світ невеличка, але надзвичайно цінна книжечка д-ра Анатолія Бедрія *«Борець і мученик за Україну — д-р Володимир Горбовий»*. На підставі архівних джерел й аналізу існуючої літератури автор не лише створює цілісний образ одного з найбільших українських патріотів ХХ сторіччя, але й кидає яскравий жмут світла на причини відомого розладу в середовищі ОУН.

Всім, хто хоче придбати цю нову книжечку д-ра А. Бедрія, просимо повідомити про це редакцію «Вісника». Зібравши Ваші замовлення, ми закупимо в Україні необхідну кількість примірників.

Редакція «Вісника»

ФЕДЕРАЛЬНА КРЕДИТОВА КООПЕРАТИВА СУМА

в Йонкерсі, Н.Й.

видає позички своїм членам та організаціям; служить: добрим і дешевим кредитом, грошовими чеками, ВІЗА-картками, уділяє найдешевший кредит на авто, моргеджі, ремонт домів, меблі, шпитальні рахунки, вакації, весілля та інші цілі.

— СПЕЦІАЛЬНИЙ КРЕДИТ ДЛЯ СТУДЕНТІВ —

Майно кожного позичковця чи вкладника забезпечене через N.C.U.A. Приймає ощадності і платить вищі відсотки як інші фінансові установи

Безплатне життєве забезпечення до \$2,000.

Кожне konto члена забезпечене до \$100,000 через National Credit Union Administration, a U. S. Government Agency.

Години урядування: вівторок, середа, четвер, п'ятниця: 2-8 веч., субота: 9:30-12:30 попол.

SUMA (YONKERS) FEDERAL CREDIT UNION

301 Palisade Ave. Yonkers, N. Y. 10703-2999

Tel.: 914-965-8560, Fax: 914-965-1936:

**ЧЕРЕЗ ОЩАДНІСТЬ ДО КРАЩОГО ЗАВТРА!
І-ий УКРАЇНСЬКИЙ ФЕДЕРАЛЬНИЙ ШАДНИЧИЙ БАНК**

«ПЕВНІСТЬ»

ВСЕСТОРОННЯ БАНКОВА ОБСЛУГА

Ощадності забезпечені федеральною агенцією до висоти 100 тисяч доларів.

1st SECURITY FEDERAL SAVINGS BANK

936 North Western Avenue

Chicago, Illinois 60622

312-772-4500

BRANCH:

2166 Plum Grove Road

Rolling Meadows, Illinois 60008

708 991-9293

ШАДІТЬ І ПОЗИЧАЙТЕ В УКРАЇНСЬКІЙ ШАДНИЦІ

**«ПЕВНІСТЬ» — НАЙБІЛЬШІЙ УКРАЇНСЬКІЙ
ФІНАНСОВІЙ УСТАНОВІ У ВІЛЬНОМУ СВІТІ**